

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Hudební katedra

**Didaktické pomůcky a hry v hodinách
hudební výchovy na 1. stupni ZŠ**
(vlastní tvorba)
Diplomová práce

Autor : Markéta Dragounová
Studijní program: M 7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Vedoucí práce: PhDr. Helena Karnetová
Oponent práce: prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor: Markéta Dragounová

Studium: P11994

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Název diplomové práce: **Didaktické hry a pomůcky v hodinách hudební výchovy na 1. stupni základní školy**

Název diplomové práce AJ: Didactic Games and Aids in the Primary Music Lessons

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá využitím didaktických her a pomůcek v hodinách hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Teoretická část se skládá z kapitol věnovaných problematice didaktické hry, činnosti hudební výchově a očekávaným znalostem žáků 1. 5. tříd, jak je uvádějí současné učebnice hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy. Praktická část mapuje současnou nabídku didaktických her a pomůcek pro výuku hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Na základě tohoto šetření jsou pak navrženy a realizovány vlastní pomůcky do hodin hudební výchovy a následně je vyhodnoceno jejich využití v praxi.

HÁJKOVÁ, Eva, Jan DANĚK a Martina ŠMEJKALOVÁ. Didaktická pomůcka, hra a hračka jako edukační prostředek. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, katedra českého jazyka, 2009. Didaktické studie. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi: Zdeněk Šimanovský. Vyd. 3. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-339-0. SYNEK, Jaromír. Didaktika hudební výchovy I. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0972-0. KOUTSKÝ, Jaroslav. Didaktika hudební výchovy na 1. stupni. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-372-9. KYSLÍKOVÁ, Anežka, Jan KYSLÍK a Miloš HONS. Hudebně vyjadřovací prostředky a jejich pedagogická interpretace. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1999. Skripta. ISBN 80-7044-250-6. PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-4834-8. LIŠKOVÁ, Marie. Hudební výchova pro 1. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-028-5. LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. Hudební výchova pro 2. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-009-9. LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. Hudební výchova pro 3. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7. LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. Hudební výchova pro 4. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-045-5. LIŠKOVÁ, Marie. Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-050-1. JAGLOVÁ, Jindřiška. Začínáme s hudební výchovou - 1. ročník: pracovní list : prvotní hudební nauka s obrázky, zpěvník pro žáky 1. tříd i děti předškolního věku. Třetí vydání. Brno: Nová škola, 2015. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-723-0. JAGLOVÁ, Jindřiška. Hudební výchova 2: učebnice pro 2. ročník základní školy. 3. vyd. Brno: Nová škola, 2012. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-402-4. JAGLOVÁ, Jindřiška. Hudební výchova 3: učebnice pro 3. ročník základní školy. Brno: Nová škola, 1999. ISBN 80-85607-82-4. JAGLOVÁ, Jindřiška. Hudební výchova 4: učebnice pro 4. ročník základní školy. Brno: Nová škola, 2000. ISBN 80-7289-011-5. JAGLOVÁ, Jindřiška. Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy. Brno: Nová škola, 2001. ISBN 80-7289-036-0. DANIEL, Ladislav. Kukačka: hudební výchova pro 1. ročník základní školy. 2. vyd. Praha: Panton, 1996. ISBN 80-7039-199-5. DANIEL, Ladislav. Skřivánek: hudební výchova pro 3. ročník základní školy. Praha: Panton, 1996. ISBN 80-7039-296-7. DANIEL, Ladislav. Slavík: hudební výchova pro 5. ročník základní školy. Praha: Panton International, 2000.

Garantující pracoviště: Hudební katedra,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Helena Karnetová

Oponent: prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 3.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové, dne:

Podpis studenta: .....

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny.

V Hradci Králové, dne:

.....

Markéta Dragounová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Heleně Karnetové za odborné vedení mé diplomové práce, za cenné rady a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování. Dále bych chtěla vyjádřit poděkování svým kolegyním, které se podílely na vyzkoušení pomůcek v praxi.

Anotace

DRAGOUNOVÁ, Markéta, *Didaktické pomůcky a hry v hodinách hudební výchovy na 1. stupni ZŠ (vlastní tvorba)* Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 96 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá využitím autorkou vymyšlených a navržených pomůcek a didaktických her v hodinách hudební výchovy na 1. stupni základní školy zaměřených na problematiku hodnot not, práci s rytmem a seznámení s hudebními nástroji. Teoretická část se skládá z kapitol věnovaných problematice didaktické hry, činnostní hudební výchově a obsahu učiva 1. – 5. tříd, jak je uvádějí současné učebnice hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy. Praktická část obsahuje popis navržených pomůcek, náměty na činnosti s nimi a konkrétní příklady využití ve výuce. Tyto aktivity byly ověřeny v praxi a vyhodnoceny.

Klíčová slova: didaktická hra, didaktická pomůcka, hudební výchova, činnostní hudební výchova, učebnice hudební výchovy, hudební hry, hudební pomůcky

Annotation

DRAGOUNOVÁ, Markéta, *Didactic Games and Aids in the Primary Music Lessons* (own work) Hradec Králové, Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 96 pp. Diploma thesis.

This diploma thesis deals with the use of authors didactic aids and didactic games in music lessons at the first stage of elementary school. The theoretical part consists of chapters devoted to the didactic play, activity music education and the content of the curriculum of the 1st - 5th classes, as presented in current textbooks of music education for the first stage of primary school. The practical part contains a description of the suggested aids, suggestions for activities with them and specific examples of use in education. Use of these activities was verified in practice and evaluated.

Keywords: didactic game, didactic aid, music education, activity music education, music education textbook, music games, musical aids

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	10
ÚVOD.....	11
1 HUDEBNÍ VÝCHOVA V RÁMCI VÝUKY NA ZŠ.....	12
1.1 Hudební výchova na našem území v historickém kontextu.....	12
1.2 Současnost – zařazení hudební výchovy do vyučování dle RVP	16
1.2.1 Činnosti obsažené v RVP ZV	17
1.2.2 Učivo a činnosti zařazené v učebnicích hudební výchovy	18
1.3 Cíle výuky hudební výchovy	23
1.4 Hudební výchova na prvním stupni ZŠ - shrnutí	24
2 ČINNOSTNÍ UČENÍ.....	25
2.1 Základní charakteristika činnostního učení.....	25
2.2 Složky činnostního učení	26
2.3 Zásady činnostního učení.....	27
2.4 Činnostní učení v hudební výchově	28
2.5 Činnostní učení – shrnutí	29
3 DIDAKTICKÁ HRA	30
3.1 Didaktická hra jako aktivizační metoda	31
3.2 Metodická příprava hry	31
3.3 Druhy didaktických her.....	32
3.4 Hry v hudební výchově	33
3.4.1 Hry s rytmem	34
3.4.2 Hry se zpěvem	34
3.4.3 Hry s pohybem a tancem	35
3.4.4 Hry zaměřené na nauku	35
3.4.5 Hry o hudebních nástrojích a skladatelích.....	36
3.4.6 Mimoučebnicová literatura zabývající se hrou v hudební výchově .	36
3.5 Didaktická hra – shrnutí	37
4 POMŮCKY V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY.....	38
4.1 Hudební nástroje	38
4.2 Obrazové materiály	38
4.3 Pomůcky pro individuální práci	39
4.4 PC aplikace, programy pro interaktivní tabuli	39
4.5 Karetní a deskové hry.....	40

4.6	Pomůcky v hudební výchově – shrnutí	40
5	NAVRHOVANÉ POMŮCKY.....	41
5.1	Notový kruh	42
5.1.1	Náměty na činnosti	46
5.2	Trojpuzzle – noty	48
5.2.1	Náměty na činnosti	49
5.3	Rytmičké kostky.....	50
5.3.1	Druhy kostek.....	50
5.3.2	Náměty na činnosti	52
5.4	Kostka se znaménky dynamiky.....	55
5.5	Hra na tělo – grafická partitura	56
5.5.1	Náměty na činnosti	57
5.6	Bludiště	60
5.6.1	Bludiště s hudebními nástroji – náměty na činnosti.....	60
5.6.2	Bludiště s takty – náměty na činnosti	63
5.7	Šestiúhelníky	65
5.7.1	Náměty na činnosti	66
6	PŘÍKLADY VYUŽITÍ POMŮCEK V PRAXI.....	69
6.1	Využití pomůcek ve 2. ročníku	69
6.2	Využití pomůcek ve 3. ročníku	71
6.3	Využití pomůcek ve 4. ročníku	73
	ZÁVĚR.....	75
	POUŽITÉ ZDROJE.....	76
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	80
	SEZNAM TABULEK	82
	SEZNAM PŘÍLOH.....	83

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

HV	Hudební výchova
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání
SPN	Státní pedagogické nakladatelství
UHK	Univerzita Hradec Králové
ZŠ	Základní škola

ÚVOD

Hudba provázela člověka od úsvitu dějin. Zpěvem přivolával déšť, odháněl bouře, zastrašoval nepřítel v bitvě. Šamani odháněli prostřednictvím rytmického bubnování nemoci a zlé duchy. Po nástupu křesťanství se hudba stala součástí církevních obřadů. Lidé si zpívali při práci i ve volných chvílích. Od zavedení povinné školní docházky patřila hudební výchova k důležitým předmětům a jedním z hlavních cílů učitele bylo vychovat ze svých žáků dobré zpěváky.

S prudkým technickým rozvojem v posledním století však hudba mění své místo ve společnosti. Přibývá profesionálních zpěváků, z rádia, televize i internetu se na nás valí nepřeborné množství stylů a autorů. Hudba se však stává pouhou kulisou našeho života a méně již jeho aktivní součástí. V rodinách zpěv či hra na nějaký hudební nástroj zaznívají jen zřídka. V současnosti málokterý žák označí hudební výchovu za svůj nejoblíbenější předmět, naopak je chápána jako čas, kdy si může odpočinout, nepracovat, neučit se, nerozvíjet se. Školní výuka upadá a často se stává jen časem, kdy žáci odzpívají známé písničky. Naopak značná část učitelů považuje teoretické znalosti o hudbě a jejím zápisu za stěžejní část učiva.

Pro své žáky jsem si vytvořila několik pomůcek, které s úspěchem ve škole používám, a moji žáci mají hudební výchovu rádi. Proto jsem se rozhodla zvolit si jako téma své diplomové práce téma her a pomůcek v hodinách hudební výchovy.

V teoretické části se moje práce zabývá hudební výchovou v českých zemích v průběhu historie, jejím vývojem a cíli. Dále srovnávám učivo zařazené do jednotlivých ročníků autory nejpoužívanějších učebnic hudební výchovy. Jedna kapitola je věnována tématu hry všeobecně, dále zařazuji kapitolu o problematice činnostního učení.

V praktické části uvádím vlastní náměty na pomůcky a hry s nimi. Výhodiskem pro tvorbu pomůcek a jejich použití ve výuce pro mě bylo především učivo zařazené v RVP ZV a učivo učebnic jednotlivých nakladatelství, které jsou dnes mezi učiteli nejrozšířenější.

1 HUDEBNÍ VÝCHOVA V RÁMCI VÝUKY NA ZŠ

Hudba byla součástí výchovy a vzdělávání již od samého počátku lidstva. Její dnešní pojetí a cíle navazují na dlouhou historii a jsou jí velmi ovlivněny. V této kapitole stručně uvedu pojetí hudební výchovy v rámci školního vzdělávání a následně i současné zařazení do vyučování.

1.1 Hudební výchova na našem území v historickém kontextu

Již v pravěku byla hudba důležitou součástí života. Tvořila významnou složku magických rituálů, měla přivolat pomoc, nebo odehnat zlé. Stěžejní byl při zpěvu rytmus, který zpěváci vyjadřovali prvními primitivními hudebními nástroji – chřestidly a bubínky¹. Zpěvy byly předávány pouze ústně, písemné záznamy se nedochovaly².

Ve středověku se hudba stala nedílnou součástí vzdělávání v klášterních školách, vyučoval se liturgický zpěv (žáci se účastnili mší a dalších náboženských obřadů). Od synů z urozených rodin se očekávalo, že budou schopni píseň i složit a zpěv doprovodit, učili se tedy i hře na hudební nástroje³.

Renesance přinesla nový pohled na vzdělávání, školy se stávaly dostupnějšími pro širší vrstvy lidí. Z této doby se dochovaly první kodifikace výuky hudby. Vynález knihtisku také umožnil rozšíření zpěvníků a kancionálů. Biskup Jan Blahoslav roku 1558 vydal v Olomouci spis „Musica aneb Knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající“. Jednalo se o první českou učebnici zpěvu zahrnující v sobě teoretické poznatky o hudbě⁴.

---

¹ Stejně jednoduché nástroje si žáci dnes v rámci mezipředmětových vztahů vyrábějí např. v praktických činnostech. Mnoho návodů lze najít v knize Hudební nástroje jinak od autorů Gabriely Coufalové, Iva Medka a Jaromíra Synka (Brno, 2013).

² ŠIMANOVSKÝ, Z. Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6.

³ ŠMAHELOVÁ, B. Nástin vývoje pedagogického myšlení. Brno: MSD, spol. s r. o., 2008. ISBN 978-80-7392-040-1.

⁴ GREGOR, V. a T. SEDLICKÝ. Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku. Praha: Supraphon, s. p., 1990. ISBN 80-7058-131-X.

Jan Ámos Komenský ve své Velké didaktice zařadil zpěv a hudbu do všech kategorií vyučovacího systému. Žáci mají zpívat ve škole i mimo ni. Apeloval na rodiče, aby doma s dětmi zpívali a dopřáli jim hru na hudební nástroj. Ve svém dalším díle *Orbis pictus* se věnuje také nauce o hudebních nástrojích. Požadavky na žáky, kteří ukončili školu obecnou, shrnuje stručně: „*Účelem a cílem školy obecné bude, aby všeska mládež mezi šestým a dvanáctým (nebo třináctým) rokem věku naučila se tomu, čeho potřebuje po celý život. .... Zpívati všesky nápěvy obvyklé, a schopnější žáci mohou se učiti také počátkům figurální hudby*⁵.

Až do 19. století byl hlavní náplní zpěv, později se přidávala hra na hudební nástroje. Český učitel a skladatel Jakub Jan Ryba hudební výchově ve škole věnoval velkou část vyučování. „*O zařazení hudby a zpěvu v Rybově vyučovacím systému víme tolik, že denně bývala hodina hudby a zpěvu od jedenácti do dvanácti hodin a odpoledne mezi čtvrtou a pátou hudba instrumentální, někdy až do šesti hodin... Celkem věnoval Ryba zpěvu a hudbě ve škole asi patnáct hodin týdně*⁶.“ Sám také dětské písně komponoval. Mimo zpěvu se věnoval i české hudební terminologii a vytvořil první hudební slovník. V době národního obrození se kromě náboženských myšlenek v písních prosazovala stále více témata vlastenectví (např. *Věvec ze zpěvů vlasteneckých*)⁷.

První polovina 20. století přinesla do výuky hudby mnohé změny. Přestože základním požadavkem byl stále zpěv, žáci se měli učit hudbě rozumět, naslouchat jí. Zároveň jim byli představeni známí skladatelé čeští i zahraniční. To vyžadoval širší nabídku pomůcek, nejen zpěvníky. Pro výuku zpěvu se využívaly různé intonační tabule se stupnicemi a cvičeními, s rozvojem techniky se do tříd dostal i gramofon a rozhlas⁸. Smyslem výuky bylo „*probouzeti a soustavně vychovávati hudebnost mládeže... buditi*

---

⁵ KOMENSKÝ, J. Á. *Didaktika velká*. Praha: Dědictví Komenského, 1930.

⁶ GREGOR, V. a T. SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon, s. p., 1990. ISBN 80-7058-131-X. s. 24

⁷ GREGOR, V. a T. SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon, s. p., 1990. ISBN 80-7058-131-X.

⁸ V roce 1931 bylo zahájeno pravidelné vysílání školského rozhlasu, který vysílal pravidelné pořady o hudebních nástrojích, skladatelích aj. Byly zařazovány i přímé přenosy z koncertů a divadelních představení.

*její estetické... sociální a vlastenecké city a pěstovati lásku k lidové písni a hudbě vůbec*⁹. “ Zpěv se měl stát nositelem dobré nálady ve škole i mimo ni.

V 50. letech bylo ve výuce navázáno na předválečný vývoj. Hlavní náplní byl zpěv, případně sborový zpěv. Do výuky se postupně promítala ideologie doby, písňe měly budovatelská témata.

V 60. letech nastal obrat v pohledu na hudební výchovu. Objevily se požadavky na aktivnější zapojení žáka do procesu výuky. Děti neměly být jen pasivní interpreti a příjemci hotového produktu, ale měly se stát aktivní součástí hudebního tvoření. Tzv. Nová koncepce dala větší prostor doposud opomíjené pohybové výchově či hře na jednoduché hudební nástroje, teoretické poznatky si žáci osvojovali v procesu hudebních činností. Ve výuce se měli pohybovat, improvizovat, tvořit... Většina škol však nebyla na tuto změnu připravena. „*Bylo by zapotřebí tento rejstřík pomůcek v mnohém rozšířit a obohatit: jde tu o notové stavebnice pro žáky, příruční magnetické tabulky s notami... doplňkovou literaturu, o instrumentář odvozený z Orffova Schulwerku atd*¹⁰.“ Významnou pomůckou učitele se po roce 1953 stala také televize. Především uvádění dětských oper (Hans Krása: Brundibár ad.) a přenosy z divadel dávaly nové možnosti působení v rozvoji estetického citění žáků. „*Tento prostředek je schopen poučit a současně pobavit desetitisíce našich dětí, a to takovými pořady, jež si stěží může opatřit učitel HV na škole*¹¹.“

Velký vliv na proměnu vyučování hudební výchovy mělo bližší seznámení s dílem Carla Orffa¹². Koncepce založená na spojení slova, hudby a pohybu a její výborné výsledky při práci s dětmi vzbudily zájem mezi odbornou veřejností a brzy byli skladatelé Ilja Hurník a Petr Eben pověřeni vytvořením české adaptace. Metoda byla vyzkoušena na

---

⁹ JÚVA, V. Kapitoly z dějin hudební výchovy. Brno: Rektorát UJEP Brno, 1966.

¹⁰ POLEDŇÁK, I. a J. BUDÍK. Hudba - škola - zítřek: projekt modernizace pojetí a osnov hudební výchovy na ZDŠ. Praha: Supraphon, 1969.

¹¹ GREGOR, V. a T. SEDLICKÝ. Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku. Praha: Supraphon, s. p., 1990. ISBN 80-7058-131-X. s. 134

¹² Někteří čeští pedagogové se s Orffovým hudebně-výchovným systémem seznámili již ve 30. letech 20. století, Orffovu práci však přerušila 2. světová válka.

pokusné třídě v Brandýse nad Labem. František Sedlák pokus shrnul následovně: *„Bohatší arsenál hudebních činností, zvláště pak instrumentální a pohyb zvyšují aktivitu dítěte, umožňují zcela přirozenou a nenásilnou diferenciaci dětského kolektivu a zapojení i těch jedinců, kteří při tradiční výuce (orientované převážně na zpěv) se ocitají mimo hudební dění a nejsou náležitě pracovně vytíženi¹³.“*

V roce 1996 vstoupily v platnost učební osnovy vzdělávacího programu Základní školy, které předcházely dnešnímu Rámcovému vzdělávacímu programu. V 1.–3. ročníku měli žáci povinně 1 hodinu hudební výchovy týdně, ve 4.–5. ročníku bylo v kompetencích ředitele, zda bude vyučována pouze jedna hodina, nebo více (hudební, výtvarná výchova a praktické činnosti měly společně hodinovou dotaci 4 vyučovací hodiny za týden. Kromě zpěvu, hry na jednoduché nástroje a poslechu hudby osnovy zařazovaly i vybrané kapitoly z dějin hudby, hudební kultury a hudbu jiných národů.

Učitel získal větší možnosti ve volbě metodických postupů i výběru konkrétního učiva na základě znalosti hudebního rozvoje svých žáků.

„Hudebně výchovná práce byla členěna do tří fází:

- 1.–3. ročník – období hudebních her;
- 4.–6. ročník – období manipulace s hudebním materiálem, „hudební dílna“
– manipulace s hudbou
- 7.–9. ročník – období „vhledů“ do hudby a jejích společenských funkcí.

Žák měl být hodnocen především na základě svého snažení, aktivity ve vyučování a spolupráce s ostatními. Teoretické znalosti nejsou předmětem klasifikace¹⁴.

---

¹³ SEDLÁK, F. a KOLEKTIV. Nové cesty hudební výchovy na základní škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 243

¹⁴ JEŘÁBEK, J. Hudební výchova : učební osnovy pro 1. - 9. ročník ZŠ. Praha: Fortuna, 1996.

1.2 Současnost – zařazení hudební výchovy do vyučování dle RVP

Současné předškolní, základní a střední školství vychází z konceptu Rámcového vzdělávacího programu ukotveného ve školském zákoně 561/2004 Sb. Jedná se o dokument celostátní úrovně, který je východiskem pro školní vzdělávací programy jednotlivých školských zařízení.

Na rozdíl od předchozí vzdělávací koncepce zavádí Rámcový vzdělávací nový pojem – klíčové kompetence. „*Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti*¹⁵.“ Jedná se o kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.

Vyučovací předměty jsou rozděleny do devíti tzv. vzdělávacích oblastí. Hudební výchova patří spolu s výtvarnou a případně dramatickou výchovou (ta může být uskutečňována jako samostatný předmět, kurz, projekt...) do oblasti **Umění a kultura**. Rámcový učební plán stanovuje pro tuto oblast minimální časovou dotaci 12 hodin pro 1. stupeň ZŠ a 10 hodin pro 2. stupeň ZŠ. Ředitel školy má tak možnost rozdělit dotaci mezi předměty a jednotlivé ročníky dle svého uvážení. Školy jsou tak do jisté míry autonomní, co se týká organizace vzdělávání¹⁶.

Oblast Umění a kultura má žákům zprostředkovat poznávání světa pomocí estetických zážitků. Prostřednictvím umělecké činnosti (výtvarné či hudební) žák poznává sám sebe i ostatní členy společnosti, jejich potřeby. Buduje si vlastní žebříček hodnot a vztah k výtvorům lidské společnosti.

Výuka na 1. stupni základní školy je členěna do dvou období, která na sebe plynule navazují. 1. období zahrnuje 1.–3. ročník, 2. období zahrnuje 4.–5. ročník.

---

¹⁵ MŠMT. In: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha., 20172017 [cit. 2018-Červenec-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1, s. 10

¹⁶ MŠMT. In: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha., 20172017 [cit. 2018-Červenec-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1, s. 141

Pro každé období byly stanoveny očekávané výstupy, tzn. činnosti, které by měl žák ovládat, a vědomosti, které by měl mít¹⁷.

1.2.1 Činnosti obsažené v RVP ZV

Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání rozděluje obsah předmětu do 4 oblastí – *vokální činnosti, instrumentální činnosti, hudebně pohybové činnosti a poslechové činnosti*¹⁸.

Obě období mají stanoveny očekávané výstupy, které si žáci mají za daný časový úsek osvojit. Dále uvádí Rámcový vzdělávací program učivo zařazené do výuky na 1. stupni ZŠ, nepřiděluje ho však jednotlivým ročníkům. Podrobnější rozpracování obsahují jednotlivé školní vzdělávací programy školských zařízení.

V tabulce jsou uvedeny činnosti, při nichž je možné využít vědomosti a znalosti získané při využívání pomůcek z praktické části diplomové práce, tedy z oblasti znalosti hodnot not, práce s rytmem a znalosti vybraných hudebních nástrojů.

Tabulka 1 – Učivo podle Rámcového vzdělávacího programu¹⁹

Vokální činnosti	Záznam vokální hudby	Zachycení melodie písně pomocí jednoduchého grafického vyjádření (např. linky), nota jako grafický znak pro tón, zápis jednoduchého rytmu písně, notový zápis jako opora při realizaci písně
Instrumentální činnosti	Hra na hudební nástroje	Reprodukce motivu, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod.
	Záznam instrumentální melodie	Čtení a zápis rytmického schématu jednoduchého motivku či tématu instrumentální skladby, využití notačních programů

Z výše uvedených bodů vyplývá, že žáci mají být schopni orientovat se v notovém zápise a podle něj hrát nebo zpívat. Poznají dle tvaru noty její délku, podle polohy

¹⁷ Podrobněji v tabulce v příloze A

¹⁸ MŠMT. In: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha., 20172017 [cit. 2018-Červenec-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1, s. 85

¹⁹ MŠMT. In: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha., 20172017 [cit. 2018-Červenec-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1, s. 85

v notové osnově porovnají tóny nižší a vyšší. Zaznamenají jednoduchý rytmický celek či melodii, podle záznamu zpívají nebo hrají na jednoduché hudební nástroje.

RVP ZV neuvádí přesný seznam hudebních nástrojů, se kterými by se žáci měli seznámit, v očekávaných výstupech je však obsažen požadavek, aby žák poznal některé hudební nástroje v proudu znějící hudby. Výběr nástrojů tak záleží především na učiteli.

1.2.2 Učivo a činnosti zařazené v učebnicích hudební výchovy

V současné době je nabídka učebnic hudební výchovy jednotlivých nakladatelství oproti jiným předmětům poměrně malá. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy aktuálně zařazuje do seznamu učebnic pro základní školy řadu pro 1.–5. ročník autorky Jindřišky Jaglové (nakladatelství Nová škola, s.r.o.), řadu pro 1.–5. ročník autorky Marie Liškové (nakladatelství SPN, a.s.) a „Hudební výchovu 1“ od kolektivu autorek Jarmily Pánkové, Lenky Pobudové, Lenky Pospíšilové a Ludmily Roubové (nakladatelství FRAUS)²⁰. Mezi učiteli jsou i nadále (jako doplňkový materiál) používány starší učebnice, např. „Ahoj, Písničko!“ a „Písničko, pojďme si hrát!“ od autorů Blanky Knopové a Jaroslava Koutského (nakladatelství Albra-Pansofia) nebo učebnice Ladislava Daniela „Kukačka: hudební výchova pro 1. ročník základní školy“, „Pěnička: hudební výchova pro 2. ročník základní školy“, „Skřivánek: hudební výchova pro 3. ročník základní školy“, „Sedmihlášek: hudební výchova pro 4. ročník základní školy“ a „Slavík: hudební výchova pro 5. ročník základní školy“ (nakladatelství Panton). Do srovnání učiva v učebnicích tedy zařazuji i tyto autory.

1.2.2.1 První období ve výuce hudební výchovy dle RVP ZV (1. – 3. ročník)

Všechny učebnice od začátku využívají především hru na tělo. Rytmizace je prováděna tleskáním, pleskáním, dupáním. Postupně se uplatňují orffovské hudební nástroje (ozvučná dřívka, blok, bubínek, prstové činelky atd.). Rozdíly jsou v grafickém znázornění v jednotlivých učebnicích: Marie Lišková i Jindřiška Jaglová užívají slovní zadání na začátku úkolu (tleskání/dupání/dřívka...), autorky z nakladatelství FRAUS

---

²⁰ MŠMT. Web MŠMT. In: Schvalovací doložky učebnic [online]. [cit. 2019-duben-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

používají symboly hry na tělo nebo hudebních nástrojů přímo v písni nebo rytmickém celku, obrázkem je vyznačeno každé dupnutí nebo užití nástroje.

Při rytmické reprodukci jsou využívána slova, slabiky. Žáci opakují podle sluchu. Níže jsou tabulky rytmů, které mají žáci zvládnout vytleskat či zahrát podle napsaných not.

Obrázek 1 – Takty pro rytmická cvičení v 1. - 3. ročníku v učebnicích L. Daniela

Kukačka – HV 1. ročník

Pěnička – HV 2. ročník

Skřivánek – HV 3. ročník

The image shows three musical staves. The first staff is for 'Kukačka – HV 1. ročník' in 2/4 time, consisting of a single line of notes. The second staff is for 'Pěnička – HV 2. ročník' in 2/4 time, consisting of two lines of notes. The third staff is for 'Skřivánek – HV 3. ročník' in 2/4 time, consisting of two lines of notes.

Obrázek 2 – Takty pro rytmická cvičení v 1. - 3. ročníku v učebnicích M. Liškové

Hudební výchova 1. ročník

Hudební výchova 2. ročník

Hudební výchova 3. ročník

The image shows three musical staves. The first staff is for 'Hudební výchova 1. ročník' in 2/4 time, consisting of a single line of notes. The second staff is for 'Hudební výchova 2. ročník' in 2/4 time, consisting of two lines of notes. The third staff is for 'Hudební výchova 3. ročník' in 2/4 time, consisting of two lines of notes.

Obrázek 3 – Takty pro rytmická cvičení v 1. - 3. ročníku v učebnicích J. Jaglové

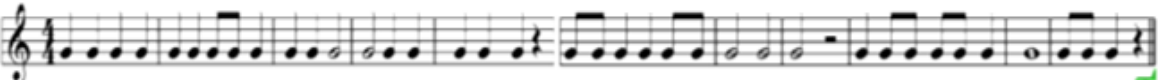
Hudební výchova 1. ročník

Rytmická cvičení jsou realizovaná jako ozvěna.

Hudební výchova 2. ročník

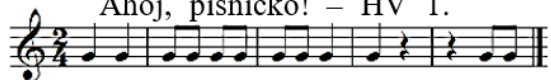

Hudební výchova 3. ročník

Obrázek 4 – Takty pro rytmická cvičení v 1. – 2. ročníku v učebnicích B. Knopové a J. Koutského

Ahoj, písničko! – HV 1.

Písničko, pojďme si hrát – HV 2.

Obrázek 5 – Takty pro rytmická cvičení v 1. ročníku v učebnici J. Pánkové, L. Pobudové, L. Pospíšilové a L. Roubové

Z výše uvedeného vyplývá, že v prvním ročníku se žáci setkávají pouze s dvoučtvrt'ovým taktem. V rytmických cvičeních autoři pracují s notami čtvrt'ovými

a osminovými, ve třech učebnicích se vyskytuje čtvrt'ová pomlka. Ve druhém ročníku se žáci seznamují s tříčtvrt'ovým taktem, ve všech učebnicích přibývá nota půlová a čtvrt'ová pomlka, Knopová a Koutský zařazují i pomlku osminovou. Ve třetí třídě se učivo liší znatelněji, Ladislav Daniel a Jindřiška Jaglová zařazují čtyřčtvrt'ový takt, Marie Lišková zařazuje tříosminový. Ladislav Daniel nepřidává žádné nové noty, Marie Lišková používá notu půlovou s tečkou a Jindřiška Jaglová zařazuje notu celou.

Co se týká výběru hudebních nástrojů, ve všech učebnicích se žáci setkají s orffovským instrumentářem a klavírem (nástroje ve třídách), flétnou, pikolou, trubkou, pozounem, hobojem, klarinetem, houslemi, kontrabasem, kytarou a bubnem. Žáci se učí poznat nástroje podle podoby (obrázky, předměty) i podle zvuku. Ve třetím ročníku se uvádí základní rozdělení na dechové, bicí a strunné nástroje. Marie Lišková používá názvy hudebních nástrojů často jako tajenky různých rébusů (např. Najdi ve větě nástroj apod.).

Sami autoři uvádějí, že vědomosti z nauky by neměly být předmětem hodnocení, jsou ale potřebné při rozvíjení hudebních dovedností. Učivo se v rámci ročníku mírně liší, ale na konci třetího ročníku by bez ohledu na učebnici měli žáci znát pojmy notová osnova, houslový klíč, noty osminové, čtvrt'ové, půlové a čtvrt'ovou pomlku. Dokážou přečíst a vytleskat či zahrát na orffovské nástroje takty dvoučtvrt'ové a tříčtvrt'ové obsahující tyto noty.

1.2.2.2 Druhé období ve výuce hudební výchovy dle RVP ZV (4. – 5. ročník)

Učivo v druhém období úzce navazuje na první období. Stále je využíváno hry na tělo a nástrojů z orffovského instrumentáře. Vzdůstá náročnost reprodukce rytmických celků vzhledem k většímu počtu různých not, pomlky a hudebních značek, se kterými se žáci seznamují.

Přetrvává rytmizace pomocí slabik a opakování ozvěnou. V následujících tabulkách jsou rytmy, které se objevují nově.

Obrázek 6 – Takty pro rytmická cvičení v 4. - 5. ročníku v učebnicích L. Daniela

Sedmihlásek - HV 4.

Slavík - HV 5. ročník

Obrázek 7 – Takty pro rytmická cvičení v 4. - 5. ročníku v učebnicích M. Liškové

Hudební výchova 4. ročník

Hudební výchova 5. ročník

Obrázek 8 – Takty pro rytmická cvičení v 4. - 5. ročníku v učebnicích J. Jaglové

Hudební výchova - 4. ročník

Hudební výchova - 5. ročník

Ve druhém období se v učebnicích vyskytují větší rozdíly v učivu, než tomu bylo v prvním období. Ladislav Daniel a Marie Lišková zařazují nově do 4. ročníku čtyřčtvrtový takt. Novým prvkem je také. Ve všech učebnicích se objevuje tečkovaný rytmus – čtvrtěová nota s tečkou a osminová nota. Jindřiška Jaglová ještě uvádí noty šestnáctinové.

Skupiny hudebních nástrojů jsou doplněny o další zástupce (např. harfu, cimbál, varhany). Žáci se seznamují s obsazením různých orchestrů.

Rozdíly ve znalostech hudební teorie žáků na konci 5. ročníků by měly být přibližně stejné. Všechny učebnice seznamují se čtyřčtvrt'ovým taktem, žáci znají noty celé, půlové, osminové a čtvrt'ové, dále pomlky čtvrt'ové, půlové a osminové. Rozumí znaku tečky za notou. Ovládají taktování 2/4, 3/4 a 4/4 taktu.

Poznají většinu hudebních nástrojů symfonického orchestru.

1.3 Cíle výuky hudební výchovy

RVP ZV uvádí společné cíle pro všechny předměty zahrnuté do oblasti Umění a kultura. Jedná se o chápání kultury jako specifického způsobu vyjadřování, porozumění provázanosti jednotlivých druhů umění, tolerance k rozdílným potřebám uměleckého sebevyjádření, poznávání cizích kultur. Výsledkem výchovného působení má být člověk aktivně se zapojující do procesu hudební či výtvarné tvorby²¹.

Václav Drábek ve své knize Tvořivost a integrace v receptivní výchově vidí cíl hudební výchovy mimo jiné jako zprostředkování různých cest k hudbě. Zdůrazňuje nejen pěvecký projev a schopnost hrát na nástroje, ale i seznamování s hudbou prostřednictvím četby, koncertů, počítačů aj²².

Eva Jenčková ve své publikaci Hudba a pohyb hodnotí současné pojetí následovně. „*Současná hudební výchova, založená na činnostním principu, preferuje rozvoj hudebních i osobnostních předpokladů dětí a formování jejich vztahu k hudbě prostřednictvím aktivního hudebního projevu*“²³.

V návaznosti na českou tradici Komenského učení se u většiny autorů objevuje požadavek na získání pozitivního vztahu k hudbě prostřednictvím aktivního zapojení v hodinách hudební výchovy.

---

²¹ MŠMT. In: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha., 20172017 [cit. 2018-Červenec-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1, s. 141

²² DRÁBEK, V. Tvořivost a integrace v receptivní hudební výchově. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. ISSN 0862-4461.

²³ JENČKOVÁ, E. Hudba a pohyb ve škole. Hradec Králové: Mgr. Jaroslav Jenček – ORLICE, 2002. ISBN 80-903115-7-1.

1.4 Hudební výchova na prvním stupni ZŠ - shrnutí

V průběhu historie se cíle a úkoly hudební výchovy pozvolna měnily. Od prostého jednoduchého zpěvu naučené písni přes seznámení s hudební teorií až po požadavek na intenzivní prožitek a vlastní tvorbu. Někteří hudební pedagogové preferují větší podíl pohybové složky, někteří preferují větší zapojení techniky. RVP ZV zdůrazňuje využití hudby jako prostředku multikulturní výchovy. Všeobecně panuje snaha najít rovnováhu mezi hudebními činnostmi a rozvíjet všechny žáky dle jejich možností tak, aby každý zažil ve vyučování úspěch a radost. Je tedy třeba nabízet postupy a aktivity, které žáky motivují k aktivitě v hodinách hudební výchovy.

Přestože by současná hudební výchova měla být především předmětem prožitkovým a činnostním, stále jsou od žáků vyžadovány určité znalosti v oblasti hudební teorie a hudební nauky. Pokud RVP ZV vyžaduje, aby byl žák v rámci očekávaných výstupů schopen hrát nebo zpívat podle jednoduchého grafického záznamu, je zřejmé, že jsou očekávány elementární znalosti notopisu.

Dovednost číst a interpretovat alespoň jednoduchý notový zápis je tedy v rámci výuky hudební výchovy důležitá. Umožňuje žákům lépe porozumět hudebnímu zápisu a zákonitostem a pravidlům, která je třeba uplatňovat při vlastní improvizaci a aktivní hře. Rytmická cvičení založená na tištěném zápisu jsou stále významnou součástí učebnic a dalších doplňkových materiálů. Samozřejmě by se toto učivo nemělo stát stěžejním tématem každé vyučovací jednotky, ale jeho opomíjení by mohlo přispět k stagnaci hudebního vývoje žáků.

2 ČINNOSTNÍ UČENÍ

Počátky činnostního učení na našem území sahají až do 17. století. Již jeden z největších pedagogů Jan Ámos Komenský ve svých didaktických dílech stanovil požadavky na tehdejší školu, které měly zefektivnit výuku. Nejednalo se jen o organizační pokyny (věk žáků, prostory, učivo pro daný rok...), ale i vybavení obrazy a pomůckami. Největším jeho počinem bylo rozpracování didaktických zásad, ze kterých vychází pedagogika i dnes²⁴.

Na Komenského zásady navázali pedagogové především v období mezi světovými válkami. Vycházeli ze zahraničních koncepcí (anglosaské školství, Marie Montessorri...) a snažili se je přizpůsobit českému prostředí. Vznikaly pokusné reformní školy, např. Pokusná škola v Praze-Nuslích, Komenium v Praze-Michli, na Moravě byly známé Pokusné školy ve Zlíně. „*Tyto školy byly finančně zabezpečovány Tomášem Baťou a měly výborné materiální zázemí. Na školách bylo dosahováno vynikajících výsledků, se kterými byly seznamovány domácí i zahraniční návštěvy*“²⁵.

Tato pedagogická koncepce našla ve větším měřítku další uplatnění až na přelomu 20. a 21. století, kdy začaly opět vzrůstat požadavky na aktivní zapojení žáků do vyučovacího procesu.

2.1 Základní charakteristika činnostního učení

Hlavní myšlenkou činnostního učení je přenést těžiště vyučovacího procesu na žáka. Ten nemá být pouhým pasivním příjemcem hotových poznatků, ale prostřednictvím aktivního objevování a samostatného přemýšlení má sám vyvozovat závěry a činit objevy. Stěžejním úkolem učitele je vzbudit u žáka zájem o problém a poskytnout mu dostatek vhodných názorných pomůcek. „*Příklady a názory učí žáky vnímat učení jako činnost důležitou pro vlastní život i existenci okolního světa. V průběhu*

---

²⁴ ŠMAHELOVÁ, B. Nástin vývoje pedagogického myšlení. Brno: MSD, spol. s r. o., 2008. ISBN 978-80-7392-040-1.

²⁵ ŠMAHELOVÁ, B. Nástin vývoje pedagogického myšlení. Brno: MSD, spol. s r. o., 2008. ISBN 978-80-7392-040-1.

činnostních vzdělávacích procesů je žák veden k samokontrolě, samohodnocení a samostatnému rozhodování. Učí se pracovat sám i spolupracovat v týmu. Poznává okolní svět a následně poznává i sebe²⁶.“

Člověk vnímá svět okolo sebe všemi smysly. Někteří žáci potřebují vše slyšet, někteří vše vidět, někdo si potřebuje učivo „osahat“. Velmi málo žáků je v tomto směru vyhraněných, a proto je pro všechny výhodné využít při učení všechny smysly. *„Kognitivní učení je nerozlučně spjato s fyzickými pohyby a procesy v celém těle – „přestěhování“ procesů učení výhradně „do hlavy“ je nejen chybné, ale vlastně nemožné²⁷!*“ Tyto psychologické aspekty bere činnostní učení jako jeden z pilířů systému.

2.2 Složky činnostního učení

Jako základ tvořivého procesu žáků označuje Zdena Rosecká²⁸ „řízené znovuobjevování“ poznatků a jejich zařazování do již existujícího systému vědomostí a dovedností. Důležitým faktorem vyučování je držet se zásad činnostního učení a věnovat dostatek času všem jeho složkám. Zdena Rosecká uvádí ve své knize *Malá didaktika činnostního učení* následující dělení:

- **Složka motivační** – Výběr tématu učení a vhodně vybraná motivace může z velké části ovlivnit průběh následujícího učení. Učivo, které je zajímavé obsahem nebo provedením, si žáci zapamatují rychleji, učí se pozorněji a s větší radostí.
- **Složka poznávací** – Zde se ve velké míře uplatňují pedagogické zásady činnostního učení vycházející z všeobecných zásad formulovaných již J. A. Komenským. Aby byl proces učení úspěšný, je třeba učivo znázornit, zařadit do souvislostí s již osvojenými poznatky, aktivně žáka do výuky zapojit a respektovat jeho tempo.
- **Složka prováděcí** – Učitel podněcuje žáky k samostatnému objevování, pozorování a srovnávání. Žák o svých aktivitách přemýšlí a utváří vlastní závěry. Je třeba nechat mu čas k provedení úkolu i k prožití radosti z nových objevů.

---

²⁶ ROSECKÁ, Z. *Malá didaktika činnostního učení*. Brno: Tvořivá škola, 2003. ISBN 80-903397-0-0.

²⁷ KRET, E. *Učíme (se) jinak*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-030-8.

²⁸ Zdena Rosecká je autorkou mnoha učebnic využívajících principy činnostního učení. Je také autorkou *Malé didaktiky činnostního učení* a lektorkou Modelového školního vzdělávacího programu Tvořivá škola.

- **Složka zpětnovazební** – Součástí efektivního vzdělávacího procesu je i adekvátní zpětná vazba. Pokud je prováděna správně, má učitel v průběhu výuky přehled o porozumění jednotlivých žáků učivu, naopak žáci vědí, zda se ubírají správným směrem a pokud chybují, jsou vedeni k samostatnému objevení neporozumění a jeho napravení.

2.3 Zásady činnostního učení

Prostřednictvím didaktických zásad jsou naplňovány výše uvedené složky činnostního učení. Korespondují se zásadami všeobecně uznávanými v pedagogice²⁹.

- **Zásada probuzení a udržení zájmu žáka** – Učivo musí být názorné, to znamená, že žák má vnímat učivo co nejvíce smysly. Výběrem vhodných pomůcek (obrazů, předmětů) v dostatečném množství učitel zajistí tuto možnost všem žákům. Zároveň musí učivo vycházet ze situací, které žáci znají a jsou pro ně přirozené. S tím souvisí i požadavek na přiměřenost vybraného problému. Příliš složité učivo žáci nepochopí, příliš jednoduché učivo je nezaujme.
- **Zásada pěstování žákovy aktivity a samočinnosti** – Učitel nezačíná vyučování dlouhým výkladem, ale pouze stanoví problém, na jehož řešení se mají žáci podílet. Činnosti, které mohou žáci provádět samostatně, je necháme provést. Postup řešení mohou objevovat jednotlivě či ve spolupráci s ostatními. Zpětná vazba od učitele posunuje žákovo snažení a pomáhá mu nalézt vhodný algoritmus.
- **Zásada návaznosti na předchozí vědomosti, dovednosti a návyky** – Žáci vycházejí z vlastních zkušeností, zážitků. Podle stupně zvládnutí problémů předkládá učitel další učivo. Nejedná se tak o izolované poznatky.
- **Zásada trvalého osvojení poznatků** – U žáků učitel respektuje jejich tempo, průběžně sleduje úroveň dosažených vědomostí a dovedností. Nepostupuje k dalšímu učivu, dokud látku nemají zvládnutou všichni žáci (rychlejší jedinci si

---

²⁹ *Didaktické zásady edukačního procesu* – 1) zásada názornosti, 2) zásada propojení teorie s praxí, 3) zásada vědeckosti, 4) zásada přiměřenosti, 5) zásada aktuálnosti, 6) zásada zpětné vazby 7) zásada uvědomělosti a aktivity 8) zásada individuálního přístupu 9) zásada soustavnosti 10) zásada trvalosti 11) zásada kulturního kontextu

mohou učivo prohlubovat samostatnou prací na jiných úkolech). I po osvojení je učivo třeba stále procvičovat a opakovat.

- **Zásada vhodné volby materiálů pro výuku** – Veškerý materiál (učebnice, pracovní sešity i pomůcky) musí být uzpůsoben rozumové úrovni žáků. Jedná se především o jazykovou stránku textu, jeho množství a formát zadávaných úkolů.

2.4 Činnostní učení v hudební výchově

Pokud pomineme pokusy o činnostní učení v dílech Jana Ámose Komenského, prvním výrazným požadavkem na jeho zařazení do hodin hudební výchovy na našem území byl projekt modernizace vyučování na konci 60. let 20. století. Snaha zapojit žáka aktivně do procesu učení vyžadovala využití nových postupů a metod, problémem byla nedostatečná vybavenost škol a z dnešního pohledu i vysoký počet dětí ve třídách. Velkým propagátorem činnostního učení v hudební výchově byl Ladislav Daniel, který navrhl celou řadu pomůcek používaných na našich školách dodnes.

V současnosti je významnou osobností prosazující činnostní učení v hodinách hudební výchovy profesorka Eva Jenčková. Zásady v rámci pedagogického přístupu k žákům sestavila do následující triády: emocionální zážitek – hudební činnost – poznatek. „*Touto triádou vyjadřuji, dle mého názoru, funkční pořadí priorit v hudební výchově různých školských stupňů a samozřejmě i v celém kontextu didaktiky hudební výchovy. Především je zohledněním aktivního zážitkového zacházení s hudbou na rozdíl od mnohdy verbálního pojetí tohoto předmětu*³⁰.“

Pro inspiraci učitelů vydala autorka celou řadu publikací, které jsou založeny na výše zmíněných zásadách. Výraznou úlohu v jednotlivých námětových lekcích má pohyb dětí. Je využíván v mnoha podobách – od jednoduché chůze přes pochodování do rytmu až po tanečky. Často se objevuje v pantomimě či dramatizaci.

---

³⁰ PEDAGOGICKÁ FAKULTA UK. Hudební výchova. Praha: Pedagogická fakulta., 2009, č 1. ISSN 1210-3683. Dostupné také z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2016/05/HV1_2009.pdf

Jenčková nabízí i mnoho námětů pro manipulaci s předměty, které jsou používány jako hudební nástroje. Žáci se tak učí nejen zrakem a sluchem, ale i pohybem, dotykem či použitím jemné motoriky. Netradiční předměty bývají silnou motivací, probouzejí zvědavost, chuť vyzkoušet je, je tedy splněna první část triády – emocionální zážitek.

2.5 Činnostní učení – shrnutí

Činnostní učení a jeho principy prosazoval již ve své době Jan Ámos Komenský. Jeho názory nebyly v pozdější době uplatňovány ve větším měřítku a přednost dostalo pamětné učení a dril. Až ve 20. století se postupně znovuobjevovaly požadavky, aby žáci byli aktivními spoluvůrci učebního procesu, nejen pasivními příjemci.

Pokud žáci mohou proces učení naplno prožít, spojí si s ním především pozitivní emoce a mohou zapojit co nejvíce smyslů, je učení efektivnější, rychlejší a není ihned zapomenuto. Činnostní učení bere v úvahu individuální schopnosti žáků, podporuje spolupráci a umožňuje radost z úspěchu i dětem slabším v konkrétním předmětu.

Hudební výchova je předmětem, ve kterém lze činnostní učení velmi dobře využít. I žáky méně hudebně nadané je možné snadněji motivovat a zapojit do aktivit beze strachu ze selhání a následného špatného hodnocení či sebehodnocení.

3 DIDAKTICKÁ HRA

Následující kapitola se věnuje problematice hry z pohledu pedagogiky a možnostem jejího využití v hodinách hudební výchovy.

Pojem hra zahrnuje širokou škálu aktivit, které se liší délkou trvání, počtem zúčastněných, místem konání či potřebou pomůcek. Otto Čačka uvádí, že hra je „... *aktuální činnost volená i uskutečňovaná zcela svobodně, není osobně, vědomým prostředkem k cíli, ale spíše „cílem sama o sobě*“³¹.“ Pavel Pecina a Lucie Zormanová charakterizují hru jako jednu ze základních forem činností, která děti baví³². Hana Filová označuje hru jako „... *spontánní aktivitu, vyplývající z uspokojování přirozených potřeb a zájmů i u dospělého člověka (spontánní učení „ze zvědavosti“)*“³³.“ Všichni autoři se tedy shodují na faktu, že hra je činnost, které se aktéři účastní dobrovolně. Nejdůležitější je účast ve hře, radost z aktivit. Nemusí být stanovený žádný konkrétní cíl ani výsledek, podstatný je samotný průběh hry. Stěžejní postavení má především v předškolním věku, s dospíváním často ustupuje do pozadí, ale nikdy nevymizí docela. Hra v určité formě (sportu, společenských hrách atd.) provází člověka celý život.

Žáci přicházející z předškolního vzdělávání do školy mají s hrou bohaté zkušenosti, je pro ně přirozenou metodou učení a učitelé mohou tohoto stavu využít. Didaktická hra v sobě nese herní prvky, zároveň ale obsahuje výukový cíl. Ztrácí tak část své spontánnosti, pokud je ale dobře provedena, žáci si takové omezení ani neuvědomují³⁴.

---

³¹ ČAČKA, O. Psychologie duševního vývoje dětí a dospělých s faktory optimalizace. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

³² PECINA, P. a L. ZORMANOVÁ. Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8.

³³ FILOVÁ, H. Didaktická hra. In: KOLEKTIV, J. M. A. Alternativní metody a postupy. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. ISBN 80-210-1549-7.

³⁴ MAŇÁK, J. a VLASTIMIL ŠVEC. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

3.1 Didaktická hra jako aktivizační metoda

Aktivizační výukové metody nejsou myšlenkou zcela novou (viz např. Jan Ámos Komenský a jeho „Škola hrou“), v posledních letech ale zaujímají ve výuce stále významnější místo. Až do 20. století byl hlavním činitelem vyučovacího procesu učitel, který poznatky předával svým žákům a studentům, jejich úkolem bylo si slyšené či viděné zapamatovat a následně zopakovat. Klasické metody byly kritizovány jako nepodnětné, žáky podceňující.

V současnosti je zde snaha více zapojit žáka do vzdělávacího procesu. Nemá být již jen pasivním příjemcem, ale aktivním spolutvůrcem. Má získávat nejen encyklopedické vědomosti, ale rozvíjet klíčové kompetence, posilovat schopnosti k řešení problémů.

Jako aktivizační metody jsou označovány učební postupy, které dávají více prostoru žákům. Vzbuzují jejich zájem o problematiku, umožňují jim nalézat vlastní způsoby řešení, vyučování se stává dynamičtější. Učitel místo přímého předkládání vědomostí nabízí výchozí body pro objevování. „*Aktivizující metody jsou postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávacích cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce studentů, přičemž důraz se klade na myšlení a řešení problémů*“³⁵.

3.2 Metodická příprava hry

Aby hra splnila cíle, které učitel očekává, je třeba pečlivého plánování. Josef Maňák rozepsal metodickou přípravu hry do devíti bodů, které je třeba promyslet:

1. **vytyčení cílů hry** (kognitivních, sociálních, emocionálních, ujasnění důvodů pro volbu konkrétní hry)
2. **diagnóza připravenosti žáků** (potřebné vědomosti, dovednosti, zkušenosti, přiměřená náročnost hry)
3. **ujasnění pravidel hry** (jejich znalost žáky, jejich upevnění, event. jejich obměna)

---

³⁵ MAŇÁK, J. a VLASTIMIL ŠVEC. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 105

4. **vymezení úlohy vedoucího hry** (řízení, hodnocení, svěření této funkce žákům je možné, až získají zkušenosti)
5. **stanovení způsobu hodnocení** (diskuze, otázky subjektivity)
6. **zajištění vhodného místa** (uspořádání místnosti, úprava terénu)
7. **příprava pomůcek, materiálu, rekvizit** (možnosti improvizace, vlastní výroba)
8. **určení časového limitu hry** (rozvrh průběhu hry, časové možnosti účastníků)
9. **promyšlení případných variant** (možné modifikace, iniciativa žáků, rušivé zásahy)³⁶

Na základě tohoto metodického postupu je zřejmé, že zařazení aktivizačních metod do výuky klade na pedagoga vysoké požadavky. Prvním úskalím je časová náročnost této metody. Často učitel potřebuje pomůcky speciálně připravené pro tuto aktivitu (např. různé kartičky), určitou dobu také trvá vysvětlení pravidel.

Rovněž lze jen předpokládat, jak budou žáci na zvolenou aktivitu reagovat, což ovlivní délku trvání i efektivitu. Zároveň v „zápalu hry“ nesmí dojít k vymizení výukového cíle.

3.3 Druhy didaktických her

Tato kapitola je zaměřena na rozdělení her z různých hledisek. Možnosti didaktických her jsou velmi široké a variabilní, některé stojí na hranici dělení, jiné spadají do více kategorií. Navíc učitelé mohou hry modifikovat dle věku svých žáků či materiálních nebo prostorových možností.

Jedním z hledisek dělení může být **časová náročnost**. Krátkodobé hry se uskuteční v průběhu několika minut, dlouhodobé hry mohou trvat i několik měsíců (příkladem mohou být celoroční třídní hry – plnění úkolů spojené se sbíráním mincí, žetonů, bodů atd.). Další možnost dělení je podle **místa konání**. Může se jednat o aktivity určené pro třídu, venkovní hřiště, les.

Hry lze třídit i podle **způsobu hodnocení** provedené činnosti. Mezi dětmi jsou velmi populární soutěže, ve kterých se poměřuje rychlost (např. závody v tělesné výchově), kvantita (např. soutěž v prvouce – kdo napíše za daný čas více názvů domácích

---

³⁶ MAŇÁK, J. a VLASTIMIL ŠVEC. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

zvírat), kvalita (pěvecké soutěže). Děti tyto aktivity většinou vítají, ale je třeba kontrolovat, aby se neopakovaly příliš často.

Častým hlediskem dělení je **míra interakce** mezi jednotlivými hráči. Mezi interakční hry se řadí svobodné hry, společenské a sportovní hry. **Simulační hry** umožňují hraní rolí, osvojování řešení konfliktů pomocí modelových situací apod. Poslední skupinou jsou **scénické hry**, ve kterých jsou odlišeni hráči od diváků. Lacina a Kotrba ve své knize uvádějí jako samostatnou kategorii **neinterakční hry**³⁷. K nim řadí kvízy, přesmyčky, křížovky doplňovačky a různé diagnostické testy.

Samozřejmě, že i hry v hudební výchově lze třídit podle výše zmíněných hledisek. Ta jsou ale velmi všeobecná. V praxi si učitel hru vybírá primárně podle zaměření na zvolné téma, otázky interakce nebo hodnocení se berou v potaz jako následující. Níže uvedené hry používané v hudební výchově jsem tedy rozdělila podle jednotlivých činností.

3.4 Hry v hudební výchově

Hudební výchova svou obsahovou náplní umožňuje využívat širokou paletu her téměř v každé dílčí činnosti. Michael Moureau ve své knize *K hudbě přirozenou cestou* uvádí, že hudba člověka provázela mnohem dříve, než si uvědomil vlastní tvořivost a sám sebe. „*Objevovala se mu samotnou silou času: rytmické cykly přírody, střídání ročních období, koloběh hvězd, cyklus života a smrti, příliv a odliv moří, bušení srdce. (...) Tento pocit nutí člověka k reprodukování rytmu a zvuků přítomných všude kolem něj*³⁸.“ Jako první aktivity jsou proto uvedeny hry rytmické. Chování v náručí, houpání na kolenou, jednoduchá říkadla, s tím vším se dítě setkává již od narození a rytmus a pohyb v něm je přirozenou součástí jeho aktivit. Hry uvedené v následujících skupinách se vyskytují v učebnicích používaných běžně při výuce na základní škole.

---

³⁷ KOTRBA, T. a L. LACINA. Aktivizační metody ve výuce. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-24-1. s. 119

³⁸ MOREAU, M. K hudbě přirozenou cestou. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, pracoviště ARTAMA, 1995. ISBN 80-7068-092-X. s. 4

3.4.1 Hry s rytmem

Rytmické cítění je u dětí vstupujících do školy na různé úrovni, úkolem pedagoga je pokusit se tyto úrovně sjednotit a teprve dále s nimi pracovat. Děti se mají naučit především reprodukovat slyšenou rytmicou sekvenci³⁹.

Níže je seznam her, které jsou obsažené v učebnicích uvedených v kapitole 1.2.2. Mohou se lišit názvem, ale principiálně se shodují. Se zlepšováním hudebních schopností se zvyšuje náročnost, např. délka celků, jejich rytmická náročnost atd.:

1. **Rytmická ozvěna** – Učitel vytleská určitý rytmus, žáci hromadně nebo jednotlivě opakují.
2. **Otázka – odpověď** – Učitel vytleská rytmický model – otázku, žák musí vymyslet odpověď ve stejném metru a stejném počtu taktů.
3. **Na papouškování** – Učitel stanoví rytmický celek a každý žák vymyslí jedno slovo odpovídající rytmu. Žák řekne slovo v uvedeném rytmu, další žák ho zopakuje a přidá své, to zopakuje další žák a opět přidá své. Úkolem je opět udržet rytmus, metrum a tempo.
4. **Na řetěz** – Učitel vytleská určitý rytmus, žák vedle učitele model zopakuje, po něm další žák atd. Smyslem je dodržet metrum, rytmický model se musí dostat nezměněný až k poslednímu žákovi.
5. **Poznávání písní** – Učitel vybere některou z naučených písní a pouze vytleská její rytmus, žáci musejí hádat název.

3.4.2 Hry se zpěvem

Intonace, hlasový výcvik a samotný zpěv písní tvoří největší část vyučovací jednotky. Zde je možné využít hry zmiňované v předchozích odstavcích. Nejedná se však jen o rytmus, ale je přidána i melodie. Oblíbené je mezi dětmi hádání písní.

J. Jaglová používá v učebnicích hru „Na kudrnatou Káču“. Jedná se o modifikaci hry „Přihořívá, hoří“. Žáci zesilují či zeslabují zpěv, zároveň si upevňují text dané písně. Je třeba dávat pozor, aby žáci nekřičeli.

---

³⁹ LASEVIČOVÁ, J. Didaktika hudební výchovy. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-108-8.

Další možností her s písněmi je změna tempa (zpomalení, zrychlení), metra, nálady (veselou píseň zpíváme smutně, smutnou vesele...). Tradiční hrou je úprava textu – např. všechny samohlásky stejné (Holka modrooká – Helke medreeke apod.)

3.4.3 Hry s pohybem a tancem

Hudebně pohybovou hru charakterizuje Blanka Knopová jako nenáročnou činnost. Melodická stránka se obvykle pohybuje na třech až čtyřech tónech, jedná se spíše o deklamaci s jednoduchým rytmem. Základem jsou dětská rozpočítadla a říkadla, k nimž se vážou charakteristické pohybové prvky.

Eva Jenčková pracuje s termínem hudebně pohybový projev. Ten by měl rozvíjet pět oblastí: vyjádření dětské emocionality, poznávání a ověřování hudebních zákonitostí, dobrou tělesnou kondici a duševní aktivitu, duševní a tělesnou relaxaci a vzájemnou komunikaci⁴⁰.

Do této složky lze zařadit dramatizaci textu (recitovaného nebo zpívaného), vyjadřování nálady, tempa či průběhu melodie pohybem. Také lze využít pantomimické hádanky, kdy žáci hádají, jako píseň jejich spolužák předvádí.

Taneční hry v sobě mají také složku pohybovou a dramatickou, uplatňuje se více složka hudební. Pohyb je systematický, objevují se taneční prvky. Je prováděn v určitých formacích, např. v kruhu, řadách, zástupu.

Z vybraných učebnic je pohybová a taneční složka nejvíce zastoupena v knihách Marie Liškové. V Hudební výchově pro 1. ročník je pohybová činnost zařazena každou hodinu, v učebnici pro 3. ročník je obsažena více než v polovině lekcí.

3.4.4 Hry zaměřené na nauku

Do tohoto oddílu lze zařadit především různé přesmyčky a kvízy (tzv. neinterakční hry). J. Jaglová používá šifry – žáci musí pomocí názvů not vyluštit slovo. Dále se objevují úkoly typu „Najdi chybu“ (např. jeden z šesti taktů není napsaný ve 2/4 rytmu atd.) Pomocí kartiček s takty v různých rytmech žáci skládají rytmická cvičení, případně

---

⁴⁰ JENČKOVÁ, E. Hudba a pohyb ve škole. Hradec Králové: Mgr. Jaroslav Jenček – ORLICE, 2002. ISBN 80-903115-7-1.

písňě. V učebnici *Písničko, pojd' me si hrát!* žáci dopisují do prázdných taktů noty tak, aby odpovídaly textu pod nimi. V učebnicích všech nakladatelství se objevují i úkoly opačné – k určitému rytmu vymyslet slovo.

3.4.5 Hry o hudebních nástrojích a skladatelích

V učebnicích se nacházejí různé křížovky, přesmyčky a osmisměrky⁴¹. U mladších žáků je oblíbenou činností hledání slov ukrytých ve větách - např. „*Na nohou měl Kuba sandály.*“ *Jaký hudební nástroj je skryt v této větě*⁴²? Častou aktivitou je hádání hudebního nástroje podle slovního popisu nebo pomocí kladení zjišťovacích otázek.

3.4.6 Mimoučebnicová literatura zabývající se hrou v hudební výchově

Mnohem více her a námětů na činnostní učení je obsaženo v různých knihách, které ale nejsou zařazeny do seznamu učebnic. Více než 50 her s rytmem do své knihy *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi* zařadil Zdeněk Šimanovský. Celou řadu knih, které se věnují písním s pohybovým a tanečním doprovodem, napsala Eva Kulhánková. V knize *Písničky a říkadla s tancem* dělí písničky podle ročního období, ke kterému se vztahují⁴³, v knize *Taneční hry s písničkami* jsou aktivity zařazeny od nejjednodušších pro nejmenší děti až po složitější pro devítileté⁴⁴.

Aktivity blízké dramatické výchově spojují s písněmi ve své knize *Lidové písničky a hry s nimi* Zdeněk Šimanovský a Alena Tichá. S každou písní je spojeno vyprávění, vzpomínky a jednoduché dramatické cvičení⁴⁵.

Hry na rozvoj dětské tvořivosti a uvedení do jednoduchého komponování nabízí kniha Jiřího Kopeckého, Jaromíra Synka a Víta Zouhara *Hudební hry jinak*. Vybrané aktivity podporují v žácích snahu o vlastní hudební projevy a improvizaci. Pro inspiraci

---

⁴¹ Např. LIŠKOVÁ, M. *Hudební výchova pro 5. ročník*. Praha: SPN a.s., 2005. ISBN 80-7235-295-4.

⁴² LIŠKOVÁ, M. a L. HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN a.s., 2008. ISBN 80-7235-312-8.

⁴³ KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-306-4.

⁴⁴ KULHÁNKOVÁ, E. *Taneční hry s písničkami*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0408-4.

⁴⁵ ŠIMANOVSKÝ, Z. a A. TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-927-9.

jsou součástí knihy také zrealizované projekty zaměřující se na elementární komponování⁴⁶. Ze stejného nakladatelství pochází kniha Gabriely Coufalové, Ivo Medka a Jaromíra Synka *Hudební nástroje jinak*. Zaměřuje se na netradiční využití klasických hudebních nástrojů (např. flétnová ZOO, klavírní Myška apod.) a zároveň uvádí mnoho námětů pro výrobu vlastních jednoduchých nástrojů. Toho lze velmi dobře využít k propojení s dalšími předměty jako výtvarná výchova či pracovní činnosti⁴⁷.

Významnou autorkou knih zabývajících se hudební výchovou dětí je v současnosti Eva Jenčková. Ve své ediční řadě *Hudba v současné škole* nabízí v jednotlivých tematicky koncipovaných celcích (Vánoce přicházejí, Zpíváme mamince apod.) mnoho námětů na aktivity z celého spektra rozvíjených dovedností. Ke každé písni jsou uvedeny podrobné návody např. na rozvoj rytmického cítění a samozřejmě dramaturgie či jiná pohybová aktivita. Svým obsahem přesahují publikace hodiny hudební výchovy i do dalších předmětů, především prvouky, českého jazyka a dramatické výchovy.

3.5 Didaktická hra – shrnutí

Hra má v procesu výchovy a vzdělávání nezastupitelné místo. Její využití zvyšuje u žáků zájem o učivo, navozuje pocit pohody a radosti, je dobrou motivací k práci. Dobře nachystaná hra s vhodným tématem žáky vtáhne do učení, dá možnost uspět i jedincům slabším či méně nadaným a učitelé usnadní dosahování zvolených cílů. Hra je také ideálním prostředkem pro mezipředmětové vyučování, umožňuje propojit libovolné předměty.

Do hudební výchovy je možné zařadit velké množství her lišících se organizačními formami, cíli i obsahem. Současné učebnice již drobné didaktické hry zařazují, větší pestrost však nabízejí publikace, které nejsou zařazené do seznamu učebnic a lze je použít jako doplňkové materiály.

---

⁴⁶ KOPECKÝ, J., J. SYNEK a V. ZOUHAR. *Hudební hry jinak*. Brno: Janáčková akademie múzických umění v Brně, 2014. ISBN 978-80-7460-066-1.

⁴⁷ COUFALOVÁ, G., I. MEDEK a J. SYNEK. *Hudební nástroje jinak*. Brno: Janáčková akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1.

4 POMŮCKY V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY

Jak uvádí ve své „Metodice hudební výchovy“ Ladislav Daniel, hudební výchova sice není na vyučovací pomůcky příliš náročná, avšak pouze s tabulí a křídou nevystačí⁴⁸. Pokud budeme vycházet z pojetí činnostního učení, jsou pomůcky naprostou nezbytností pro zdárný průběh učebního procesu.

4.1 Hudební nástroje

Nepostradatelnou pomůckou pro učitele je klavír nebo housle, případně piano nebo elektronické klávesy. Pro žáky je třeba mít nachystané dostatečné množství rytmických nástrojů z orffovského instrumentáře, jsou to např. triangl, činel, prstové činelky, bubínek, tamburína, hůlky, chřestidlo, drhla, rolničky atd. Dále je vhodné mít k dispozici melodické nástroje, např. zvonkohru, metalofon nebo xylofon. V současnosti získávají na oblibě boomwhackers nebo bobotubes – různě dlouhé a barevné trubice, které při úderu tvoří tóny. K nim vznikly i zpěvníky s barevně tištěnými notami.

Velkou skupinu nástrojů tvoří ozvučené předměty. Z dílny Evy Jenčkové je to např. rytmický traktor, dřevěná vajíčka či zátky. Ve svých knihách *Hudba a pohyb* i v jednotlivých dílech výběrové řady *Hudba v současné škole* nabízí mnoho námětů na využití běžných předmětů z domácnosti (tužky, plastové lahve, papír, kuchyňské náčiní, mikroténové sáčky atd.)⁴⁹.

4.2 Obrazové materiály

Běžnou součástí tříd bývají obrazy hudebních nástrojů, plakát s rozsazením orchestru či portréty významných skladatelů se základními informacemi o jejich životě. K dispozici jsou také tabule s hodnotami not, stupnicemi apod. Pro výcvik intonace se doporučuje intonační tabule v rozsahu dvou oktáv.

---

⁴⁸ DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992. ISBN 80-7067-098-3.

⁴⁹ JENČKOVÁ, E. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Mgr. Jaroslav Jenček - ORLICE, 2002. ISBN 80-903115-7-1.

4.3 Pomůcky pro individuální práci

V didaktických a metodických materiálech jsou nejčastěji doporučovány pomůcky, které vymyslel Ladislav Daniel. Pro individuální práci žáků jsou to především pomůcky pro výuku rytmu. Jedná se o jeho kostky, rytmickou stavebnici či domino⁵⁰. Poměrně široká je také nabídka různých magnetických tabulek pro práci celé třídy (např. vydavatelství NOVA DIDA), nebo pro jednotlivce. Výhodou je možnost opakovaného použití, jednoduchá manipulace a nenáročnost na údržbu.

Do této skupiny lze zařadit i hudební omalovánky. Na českých internetových stránkách lze pořídit knihu *Color by note* od Sharon Kaplan⁵¹. Bohatším zdrojem pro tyto aktivity jsou především zahraniční stránky, na kterých učitelé sdílejí své nápady (např. Pinterest).

V edici *Kouzelné čtení* od nakladatelství Albi byla vydána rovněž interaktivní kniha *Hudební nástroje – interaktivní hudební pexeso*. Kniha učí děti nástroje rozpoznávat nejen podle obrázků, ale i podle zvuků.

4.4 PC aplikace, programy pro interaktivní tabuli

S rozšířením počítačové techniky – tabletů, notebooků nebo interaktivních tabulí – se učitelům naskytla možnost využívat k výuce i různé interaktivní aplikace. Pokud má každý žák své zařízení, případně pracují ve dvojicích, je velkou výhodou těchto programů okamžitá zpětná vazba a skutečnost, že se současně mohou zapojit všichni žáci, pracují dle svého individuálního tempa a schopností. Pokud je k dispozici pouze jeden přístroj, často aktivitu vyvíjejí pouze někteří žáci. Další nevýhodou je vyšší finanční náročnost těchto pomůcek.

---

⁵⁰ DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992. ISBN 80-7067-098-3.

⁵¹ Obrázky jsou rozděleny do plošek a žáci vybarvují podle zadání – název noty, délka (analogicky k vybarvování početních příkladů podle výsledků v matematice).

Interaktivním učebním programem jsou doplněny učebnice z nakladatelství Nová škola a z nakladatelství Fraus. Na internetu je nabízen i program Hudební výchova 1 od firmy SILCOM Multimedia⁵².

Různé aplikace lze využít i pro vlastní tvorbu – skládání písní, experimentování s hudbou apod. Jednoduché intuitivní užití nabízí např. program Sibelius.

4.5 Karetní a deskové hry

Výuku je možné doplnit klasickými karetními hrami. Nejrozšířenější jsou pexesa. Častým motivem jsou hudební nástroje (v úpravách vhodných pro předškolní děti až po dospělé), ve výuce lze použít téma not či rytmických celků, pro zájemce existují i pexesa s italským názvoslovím nebo s notami v basovém klíči. Další jednoduchou hrou uplatnitelnou v rámci vyučování je domino. Mívá stejná témata jako pexesa, tedy hudební nástroje, noty⁵³.

Bohatým zdrojem herního materiálu jsou webové stránky⁵⁴, na kterých učitelé sdílejí za menší poplatek své pomůcky – karetní hry typu kvarteta, Černého Petra apod.

4.6 Pomůcky v hudební výchově – shrnutí

Nabídka pomůcek při výuce hudební výchovy je dnes velmi široká. Díky nim se může uplatnit multisenzorické učení (žáci učivo vidí, slyší, mohou si ho osahat) a každý žák má tak možnost využít svůj optimální způsob učení pro snadnější zapamatování nových informací. Podle těchto principů jsou vytvořeny i navržené pomůcky v praktické části této diplomové práce.

---

⁵² Dostupné z www.silcom-multimedia.cz/tituly/hudebni-vychova-1/

⁵³ Širokou nabídku karetních her nabízejí např. internetové stránky www.hudebnivychova.cz.

⁵⁴ Např. www.ucitelnice.cz

5 NAVRHOVANÉ POMŮCKY

Tato část práce je věnovaná mnou vytvořeným pomůckám pro výuku hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Cílem je hravou formou přiblížit žákům učivo hudební nauky se zaměřením na psaní a čtení not, rozeznávání jejich hodnot, práci s rytmem a učivo o hudebních nástrojích. Prvotním impulsem k výrobě pomůcek byla skutečnost, že od žáků naší školy, kteří pokračují na 2. stupni základní školy v sousední obci, se očekává již v 6. ročníku znalost not, schopnost je pojmenovat, napsat, správně doplnit v taktech. Stejně tak musejí žáci poznat hudební nástroje symfonického orchestru a zařadit je do skupin.

Podle ŠVP základní školy Tvarožná, na které pracuji, by žák v 5. ročník měl být schopen zapsat stupnice C dur a G dur, vytleskat rytmus písně (předpokládá se znalost hodnot not a pomlk celých, půlových, čtvrt'ových, osminových i šestnáctinových), orientovat se v základních hudebních pojmech a rozeznat malou písňovou formu.

Při tvorbě pomůcek jsem vycházela z požadavků na multisenzorické učení a činnostní učení. Žáci mohou s pomůckami manipulovat, na některé je možné opakovaně psát. Ke všem pomůckám jsem se snažila uvést více možností využití ve výuce, učitelé tak stačí jedna pomůcka na více aktivit. Zároveň jsou pomůcky použitelné opakovaně, není třeba na každou hodinu chystat nové.

Barevné provedení je pro děti na první pohled atraktivní, lákavé, zároveň však není jen grafickou záležitostí, ale i prostředkem ke snadnějšímu zapamatování a pochopení. Odpovídá také potřebě strukturování a zpřehlednění učiva, což je jedno z nejčastějších doporučení pedagogicko-psychologických poraden pro děti s individuálním vzdělávacím plánem. Zároveň mají pomůcky, které lze využít pro samostatnou práci, vytvořenou možnost zpětné vazby, sebekontroly, žák tedy hned ví, jestli pracuje správně.

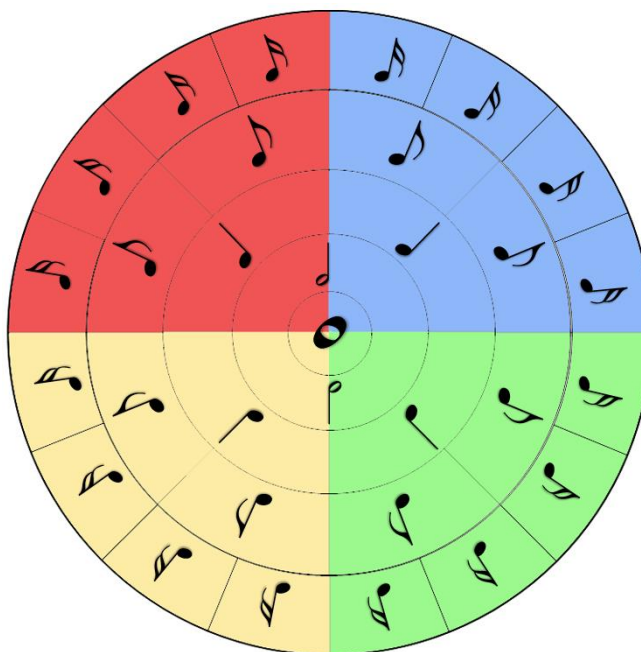
Náročnost úkolů a způsob využití pomůcek lze upravovat podle schopností a dovedností žáků, s vybranými pomůckami je možné pracovat již v 1. ročníku, s některými pouze v omezené podobě. Použité učivo vychází ze současných učebnic s doložkou MŠMT a z učiva obsaženého v RVP ZV. Zároveň jsem se snažila o co nejjednodušší mechanismy použití, aby vysvětlování nezabralo více času než samotná aktivita.

Pomůcky jsou koncipovány tak, aby jich bylo možno využít jak pro práci jednotlivců, tak pro činnosti ve dvojicích nebo skupinách. Žáci mohou zlepšovat své dovednosti spolupráce s ostatními, společně vytvořit zajímavé dílo a dále s ním pracovat. Pocit, že sami mohou vytvořit vlastní píseň nebo její část je silou motivací pro většinu dětí.

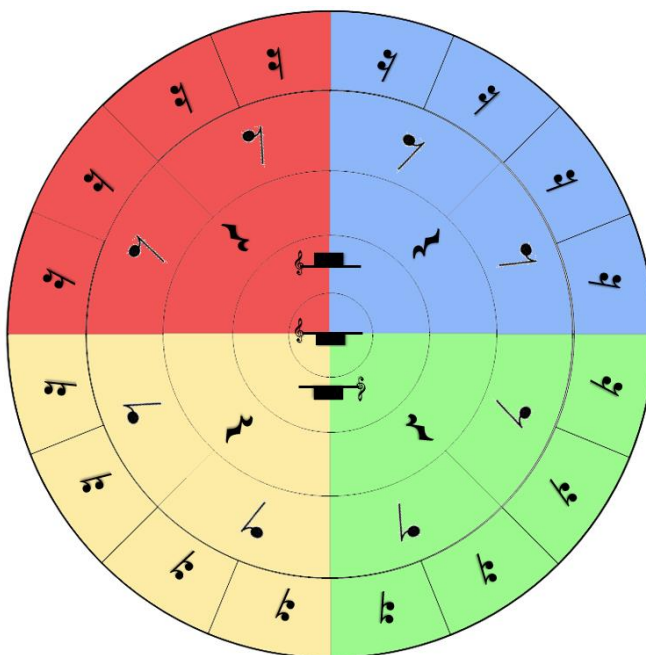
5.1 Notový kruh

Notový kruh vznikl primárně jako pomůcka pro výuku not, konkrétně pro snadnější zapamatování jejich délek. Kruh je rozdělen na čtyři barevné čtvrtiny, každá barva představuje jednu dobu. Dále je rozdělen 4 soustřednými kružnicemi, které značí délku trvání noty.

Obrázek 9 – Kruh – noty, zdroj vlastní

Obrázek 10 – Kruh – pomlky, zdroj vlastní

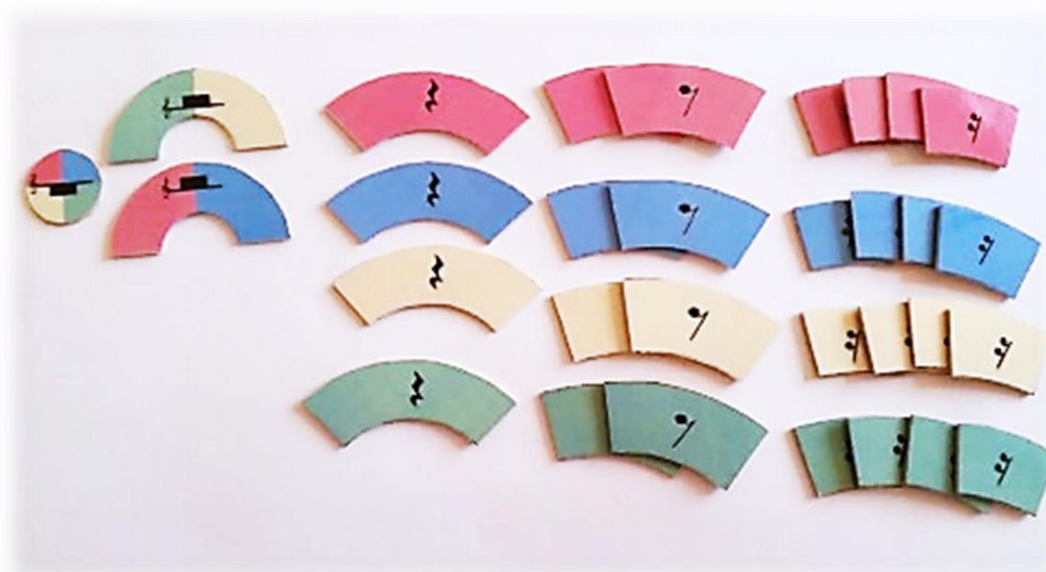

Kruhy jsou rozstříhané na jednotlivé noty/pomlky, pro snazší manipulaci jsou zalaminované a nalepené na tenké vrstvě moosgummi, žáci tak mohou dílky přiřazovat k sobě a nedochází k jejich překrývání jako při použití tenkého papíru.

Obrázek 11 – Díly notového kruhu, zdroj vlastní

Obrázek 12 – Díly pomlkového kruhu, zdroj vlastní

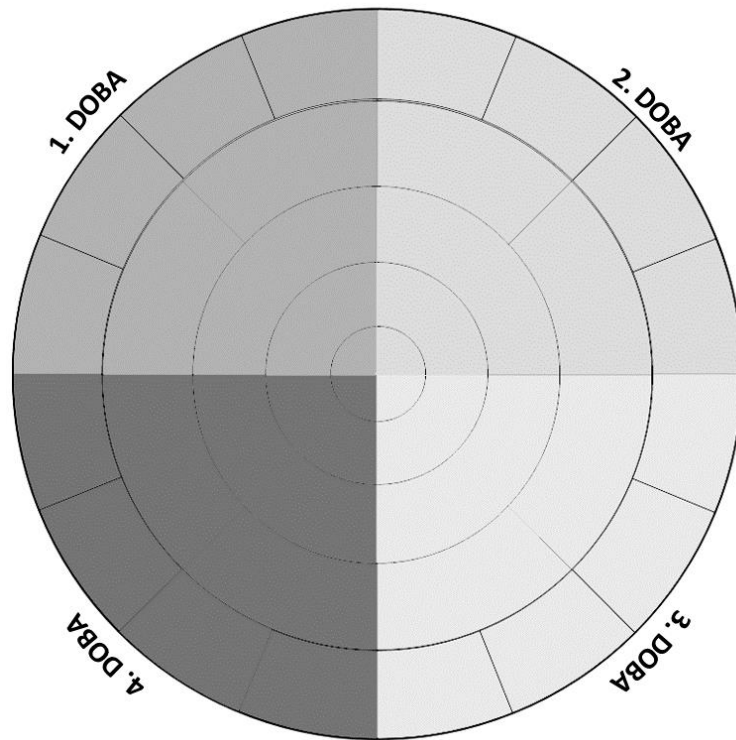

Již ve druhém ročníku mají žáci představu o pojmech polovina, čtvrtina (v souvislosti s výukou násobilky a dělení na stejné díly). Na jednotlivých dílech stavebnice žáci vidí, že nota celá tvoří celý kruh, nota půlová jeho polovinu, nota čtvrtá jeho čtvrtinu atd. Zároveň žáci vidí, že např. dvě noty čtvrté jsou stejně dlouhé jako nota půlová (vytvoří opět půlkruh). Barvy pomáhají žákům ve snadnějším počítání dob, každá má jednu barvu, u osminových a šestnáctinových dob je tak jasně vidět, že tvoří pouze část doby. Další součástí je podložka, na které je znázorněn 2/4, 3/4 a 4/4 takt. Tato podložka vznikla jako názorná pomůcka pro pochopení rozdílu mezi dobou a taktem⁵⁵. Každá doba je vyznačena jedním odstínem šedé barvy.

---

⁵⁵ Tato část pomůcky byla doplněna na základě zpětné vazby žákyně 5. ročníku.

Obrázek 13 – Podložka notového kruhu, zdroj vlastní

5.1.1 Náměty na činnosti

a. Vyhledávání not

Učitel řekne hodnotu noty (např. nota půlová), žáci ji hledají mezi dílky. Nalezený dílek ukážou, učitel provede kontrolu. V této aktivitě barva not nerozhoduje. Pokud má každý žák svou stavebnici, je možné noty skládat vedle sebe jako diktát. Žáci mohou hrát ve dvojici nebo ve skupinách, aktivitu je možné pojmut jako soutěž⁵⁶.

b. Určování not

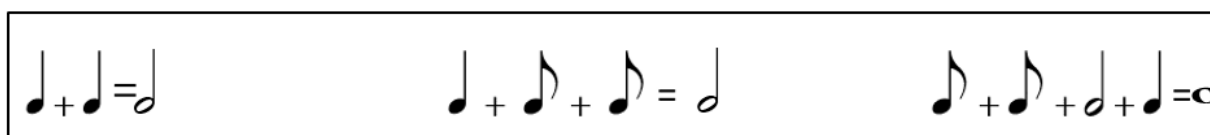
Učitel ukáže žákům notu, žáci ji s pomocí notového kruhu pojmenují.

Další možností je hra, při které jsou všechny dílky stavebnice na hromádce položené obrázkem dolů. Žáci si postupně vytahují dílky a říkají, kterou notu/pomlku si vytáhli. V případě správné odpovědi si mohou dílek ponechat. Další možností je dílky rozdat mezi žáky a postupovat opačně – žák si náhodně vybere jeden svůj dílek a notu/pomlku pojmenuje. Pokud je jeho odpověď správná, odloží dílek do společné zásoby. Úkolem je zbavit se všech dílků.

c. Počítání s notami

Žáci mohou noty porovnávat, počítat (např. Kolik not čtvrtových se vejde do jedné noty celé?). Zdatní žáci mohou luštit např. následující hudební rovnice doplněním vhodné noty.

Obrázek 14 – Notové rovnice, zdroj vlastní

⁵⁶ Jako u všech soutěží je třeba je zařazovat výjimečně, ne jako pravidelnou aktivitu.

d. Práce s podložkou

Nejprve žáci „sestavují“ jednu dobu pomocí not a pomlk. (Učitel se ptá, které noty a pomlky mohou použít? Které naopak ne?) Poté postupujeme k dvoučtvrt'ovému, tříčtvrt'ovému a čtyřčtvrt'ovému taktu. Žáci pomocí stavebnice vyplňují vhodná pole, důležité je upozornit, že nemohou být vyplněna pole nad sebou – např. pokud je v 1. době již položena nota čtvrt'ová, nemohou do stejné doby položit i notu osminovou (jednalo by se tak třeba o zápis pro další hlas nebo nástroj).

Vytvořený rytmus je možné zapsat (na tabuli, do sešitu) a dále s ním pracovat.

A) Žáci mohou navrhnout pro daný rytmus hru na tělo a ten opakovat (lze využít v různých rytmických hrách, např. lavině).

B) Žáci mohou postupně tvořit různé takty, ty zapisovat a vytvořit tak rytmické cvičení pro celou třídu.

I zde je možné zařadit soutěžní prvek. Žáci se rozdělí do dvojic nebo skupin a snaží se za určitý čas vymyslet co nejvíce různých taktů podle zadání učitele. Učitel může úkol ztížit různými podmínkami (možnost/nemožnost použít určité noty nebo pomlky, sousední noty nesmí mít stejné hodnoty...).

Obrázek 15 – Práce s podložkou, zdroj vlastní

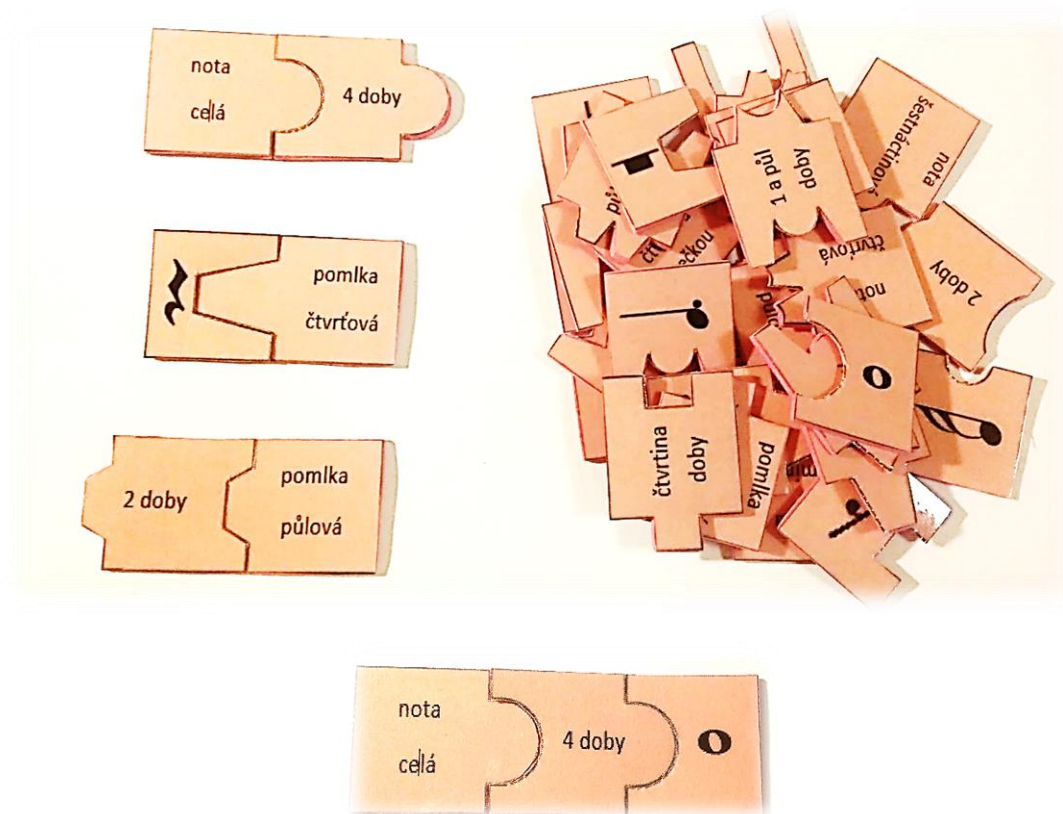
5.2 Trojpuzzle – noty

Tyto trojdílné puzzle doplňují notový a pomlkový kruh. Puzzle jsou často oblíbenou aktivitou, splňují požadavky činnostního učení. Každá trojice má jiný druh výřezu, takže není možné dílky zaměnit, vždy existuje jen jedno řešení. Tvary jsou hodně odlišné, žáci tedy mohou pracovat poměrně rychle a úspěšně, ihned vidí, jestli je jejich vybraná odpověď správná. Úspěch tedy mohou zažít i děti, které mají v běžné výuce potíže (žáci s poruchou pozornosti...). Hru je možné použít jako rychlou motivaci na začátku hodiny nebo jako aktivizační činnost v hlavní části.

Puzzle jsou zalaminované a nalepené na moosgummi, takže se s nimi žákům dobře manipuluje, a i děti s problematickou jemnou motorikou mohou pracovat bez stresu.

Hra obsahuje 12 trojic, jedná se o notu celou, půlovou, čtvrt'ovou, osminovou, šestnáctinovou a k nim příslušné pauzy, dále je zařazena nota čtvrt'ová s tečkou a půlová s tečkou. Trojice se skládá z obrázku noty, délky jejího trvání a jejího názvu. Střední díl (délku trvání) je možné vynechat a použít jen obrázek a název.

Obrázek 16 – Trojpuzzle, zdroj vlastní

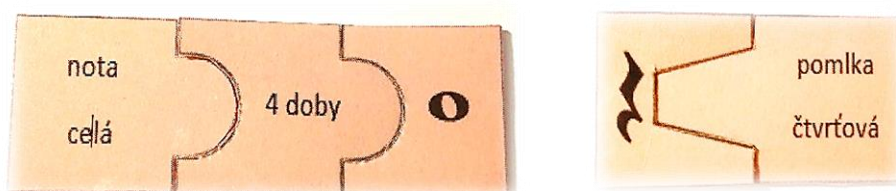
5.2.1 Náměty na činnosti

a. Skládání trojic nebo dvojic

Žáci mají k dispozici jednotlivé dílky a jejich úkolem je všechny dílky správně spojit. Žáci mohou pracovat ve skupině nebo samostatně. Pokud je k dispozici více sad, je možné udělat soutěž v rámci časového limitu (která skupina správně najde více trojic/dvojic).

Další variantou je dát každému žákovi jeden krajní dílek, obrázek noty nebo její název. Je tedy předem určeno, co má žák hledat.

Obrázek 17 – Trojpuzzle – použití, zdroj vlastní

b. Hledání dvojice

Mezi žáky rozdělíme kartičky tak, aby byl stejný počet obrázků a stejný počet názvů not. Žáci se pohybují po třídě a hledají svůj protějšek. Mohou volat svoji notu či pomlku, nebo se hledat beze slov.

5.3 Rytmické kostky

Tato pomůcka je inspirována rytmičnými kostkami, které vytvořil Ladislav Daniel. Nejedná se o spojenou řadu, ale jednotlivé kostky, které lze použít samostatně i dohromady. Na každé kostce je 6 rytmičným celkům, jedna kostka obsahuje pouze 2/4 takty, jedna pouze 3/4 takty, další jsou smíšené. Kostka je měkká, což eliminuje riziko zranění žáků nebo věcné škody ve třídě, pokud si žáci kostkou házejí nebo kutálejí. Tyto aktivity bývají oblíbené především v nižších ročnících, ale i pro starší žáky 4. a 5. tříd může být taková aktivita zajímavá a motivační.

Dalším motivačním prvkem hry s kostkami je i napětí, se kterým děti očekávají, jestli se kostka dostane k nim, nebo k sousedovi, a prvek náhody, který rozhodne, jaký rytmičným celek se k žákovi dostane.

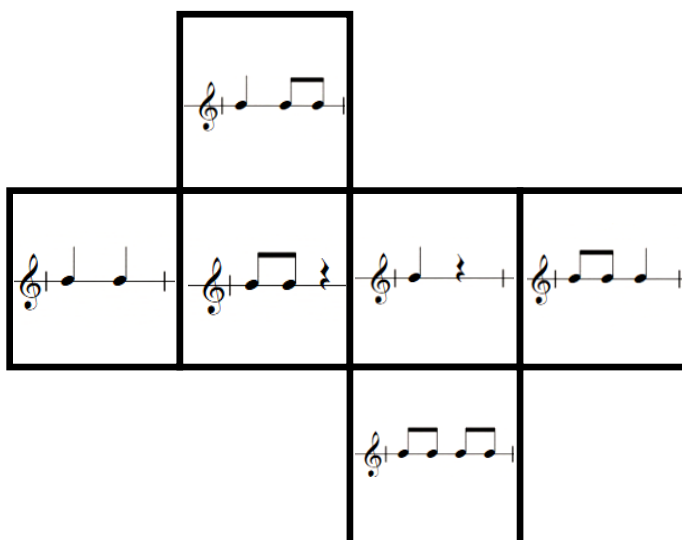
Kostky mají rozměry 15 x 15 x 15 cm. Jsou ušity z 100% bavlny a vyplněné dutým vláknem. Popis je ruční fixou na textil. V případě potřeby je lze vyprat v pračce.

5.3.1 Druhy kostek

Kostka s 2/4 takty

Tuto kostku je možné používat již na konci 1. třídy a dále ve vyšších ročnících. Obsahuje takty, které se běžně objevují v rytmičným cvičeních v učebnicích pro příslušné ročníky. Takty se skládají z not čtvrt'ových a osminových a ze čtvrt'ové pomlky.

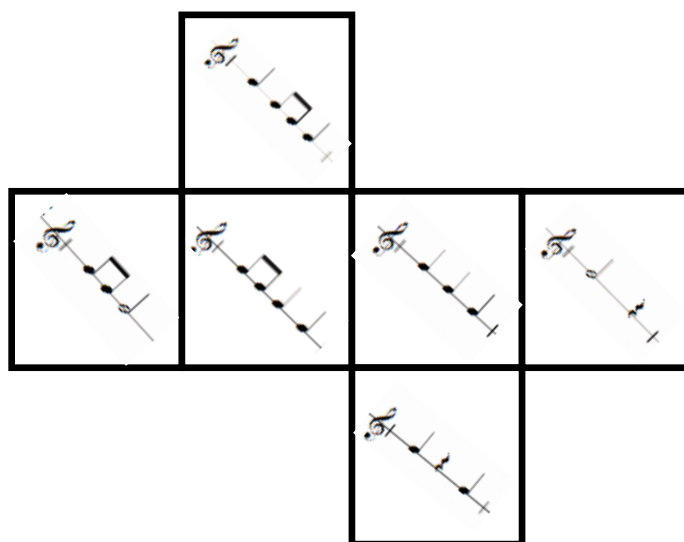
Obrázek 18 – Kostka s 2/4 takty, zdroj vlastní

Kostka s 3/4 takty

Tuto kostku je možné používat od chvíle, kdy se děti seznámí se 3/4 taktem, obvykle od 2. třídy a dále ve vyšších ročnících. Obsahuje vybrané takty složené z not čtvrt'ových, půlových a osminových a dále z pomlky čtvrt'ové.

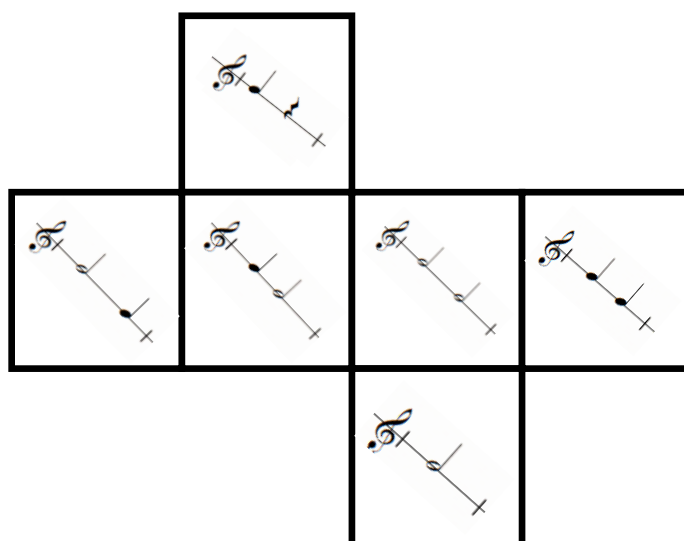
Obrázek 19 – Kostka s 3/4 takty, zdroj vlastní

Kostka s notami čtvrt'ovými a půlovými

Tato kostka obsahuje rytmické celky složené pouze z not čtvrt'ových a půlových, lze na ní najít takt 2/4, 3/4 i 4/4. Toho je možné využít k počítání dob nebo určování rytmu.

Obrázek 20 – Kostka s půlovými a čtvrt'ovými notami, zdroj vlastní

5.3.2 Náměty na činnosti

Žáci si mohou kostku podávat po kruhu, nebo kutálet či házet náhodně vybranému spolužákovi. Ten vždy pracuje se stranou kostky, která mu padla. Pokud kostku chytí, je vhodné použít „pravidlo pravé ruky“, tzn., používá noty na stěně, kterou má pod pravou dlaní.

a. Určování hodnoty not

Cílem je zopakování a procvičení názvů not a jejich délek. Žák určí noty na příslušné stěně kostky. Např. „*Nejprve jsou dvě noty osminové a potom jedna půlová.*“ Z počátku může učitel pomoci návodnými otázkami, např. „Vidíš notu půlovou?“

b. Vytleskání taktu

Cvičení je zaměřené na rozvoj rytmického cítění, čtení not a jejich hudební ztvárnění. Nejprve mohou žáci použít slabiky (ty-ty, tá), dále je možné sekvence vytleskávat, případně použít orffovské nástroje. Žák takt vytleská, ostatní po něm opakují.

U starších žáků můžeme hru ztížit tak, že žáci vždy nejprve zopakují již slyšené a poté přidají svůj takt, jedná se o variantu hry *Na papouškování*, kterou znají žáci například z hodin českého jazyka nebo angličtiny.

Další možností je zvolit takto pouze několik taktů a poté zrychlovat či zpomalovat tempo.

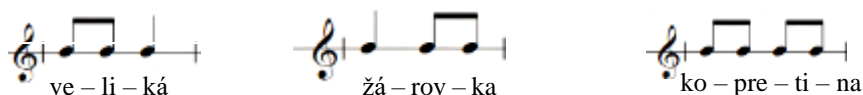
I zde učitel může zvolit variantu soutěže – žák, který se splete, vypadává.

c. Deklamace slov

Opět se jedná o cvičení zaměřené na rytmické cítění, čtení not a jejich převedení do slov. Žáci na základě daného rytmického celku vymyslí odpovídající slovo nebo větu.

Skupina si může domluvit pro strany kostky slova, která mají něco společného (květiny, zvířata). Učitel ukazuje jednotlivé takty a žáci vždy sborově zarecitují dané slovo.

Obrázek 21 – Rytmizace slov, zdroj vlastní

d. Zapisování taktů

V tomto úkolu si žáci zopakují kromě vytleskávání rytmů také psaní not. Před začátkem hry je třeba mít nachystanou na tabuli linku pro zápis not s vyznačenými taktovými čarami.

Po hodů žák, který kostku chytil, zapíše takt na připravenou linku. Zapisovat lze postupně nebo libovolně podle volby žáka. Ve chvíli, kdy jsou všechny takty zaplněny, žáci vše společně vytleskají.

Pro zajímavost můžeme připojit předchozí cvičení a na základě not vytvořit větu nebo souvětí.

e. Doplnování taktů

Žáci si procvičí psaní not, vytleskávání rytmu, hodnoty not a taktů. Před začátkem hry je třeba mít na tabuli nachystanou linku pro zápis not s vyznačenými taktovými čarami a určeným rytmem.

A) Na tabuli je nachystaná linka se 3/4 taktem, žáci si házejí kostkou se 2/4 taktem. Žák, který kostku chytil, zapíše určený⁵⁷ takt na tabuli a poté doplní noty dle svého uvážení tak, aby bylo dodrženo metrum. Stejně je možné použít 3/4 kostku pro 4/4 takt.

B) Na lince na tabuli je linka pro 2/4 takt, žáci používají 3/4 kostku. Postup je stejný jako v případě A, ale žák musí určit, která nota přebývá.

C) Noty na kostce lze doplňovat na hranice taktů (např. jedna nota v 1. taktu, další následuje hned v 2. taktu). Volná místa žáci opět doplní tak, aby bylo dodrženo metrum.

---

⁵⁷ Je možné použít takt na horní straně kostky, případně použít pravidlo pravé ruky – použít takt pod pravou dlaní.

f. Zapisování taktů do melodie

V tomto úkolu si žáci zopakují kromě vytleskávání rytmů také psaní not. Před začátkem hry je třeba mít nachystanou na tabuli notovou osnovu.

Žáci postupně takty zapisují do připravené osnovy. Vytvářejí si tak vlastní melodii, se kterou lze dále pracovat. Je třeba žáky upozornit, aby píseň (pro snadnější práci s ní) začali na 1. stupni a na 1. stupni rovněž skončili.

A) Nejjednodušší varianta bude nejprve zapisování střídavě stoupavé a klesavé melodie, kdy žáci postupují po tónech. Počet tónů ve vzestupné či sestupné řadě necháme na žácích, samozřejmě s přihlédnutím k jejich pěvecké úrovni.

B) Volbu tónů necháme zcela na žácích, po vyplnění všech taktů, vytleskání a zahrání na klavír mohou žáci noty ještě upravit tak, aby se jim melodie líbila.

Melodie lze opět doplnit vhodným textem, žáci si tak vlastně složí svoji píseň.

Aktivita je inspirována hrou *Mozartovy kostky*⁵⁸.

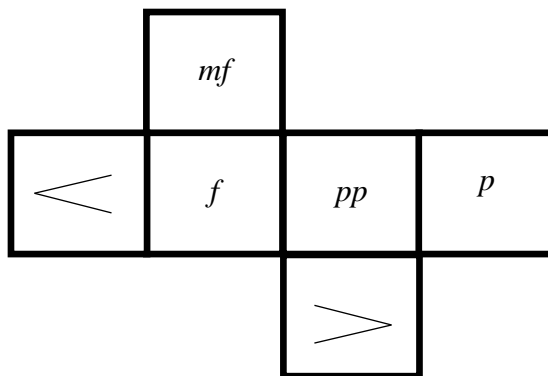
---

⁵⁸ Podrobněji v knize KOPECKÝ, J., J. SYNEK a V. ZOUHAR. *Hudební hry jinak*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2014. ISBN 978-80-7460-066-1.

5.4 Kostka se znaménky dynamiky

Práci s rytmičnými kostkami je možné doplnit kostkou se znaménky dynamiky.

Obrázek 22 – Kostka se znaménky dynamiky, zdroj vlastní

a. Poznávání znaménka

Podobně jako kostku s rytmem ji lze nejprve použít k výuce a procvičení hudebních značek. Učitel hodí kostku, žák ji chytí a pojmenuje značku, která je na horní stěně kostky.

b. Deklamace slov s využitím dynamiky

Jednoduchou deklamací slov žáci upraví podle daného znaménka síly. Slova či věty pak deklamují slabě, silně, středně silně, zesilují či zeslabují.

c. Rytmičká cvičení se změnou dynamiky

Žáci opakují určitou rytmičkovou sekvenci (hra na tělo, recitace) a učitel jim kostkou ukazuje její intenzitu. Lehčí je varianta, pokud ji mají žáci napsanou např. na tabuli a mohou se kdykoliv podívat, náročnější je, pokud si úryvek žáci musí pamatovat.

d. Doplnování do taktů

Kostku lze využít jako doplněk při tvoření rytmičkého cvičení nebo vlastní melodie. Žáci si házejí kostkou a znaménko, které padlo, doplní na vhodné místo.

Při použití dynamických znamének je třeba dbát na to, aby žáci nepřepínali hlasivky. Především u značky forte je důležité hlídat, aby žáci nekřičeli, pouze zpívali nahlas. Značku fortissimo je lépe používat pouze u prvního typu úkolu. Žáci se s ní seznámí, ale v praxi ji nepoužívají.

5.5 Hra na tělo – grafická partitura

Tato pomůcka je inspirována knihou KLACKS! – Lehrbuch z německého vydavatelství Baff GmbH⁵⁹. Jako doplněk k učebnici jsou k dispozici karty se symboly úderů na cajon, případně ticha. Žáci si tak sestaví jednoduchý hudební part, podle kterého hrají. Karty, které jsem pro žáky připravila, pracují s hrou na tělo.

Symbole jsou natištěné na tvrdém papíře, průměr kruhu je 9 centimetrů, obrázky jsou tedy dostatečně velké, aby byly vidět i z větší dálky. Každá karta je opatřena magnetem, aby se dala připnout na tabuli.

Tabulka 2 – Symboly použité ve hře na tělo, zdroj vlastní

	Žáci zvolají HEJ! (případně jiné jednoslabičné slovo, na kterém se předem domluví.
	Žáci jednou dupnou.
	Žáci jednou tlesknou.
	Pššt lze použít na místě pomlky (žáci si pouze přiloží ukazováček na ústa a mlčí), nebo je možné zašeptat <i>pššt</i> .
	Žáci plesknou do steh.
	Žáci na sebe položí ruce (netleskají) a přejezdou dlaní po dlani, ozve se šustivý zvuk.

⁵⁹ Firma Baff GmbH se sídlem v Muttestadt v Německu se zabývá výrobou cajonů pro děti a mladistvé, nabízí doplňkovou literaturu pro hru na cajony a pořádá semináře pro učitele mateřských i základních škol.

5.5.1 Náměty na činnosti

a. Hra na udržení tempa a metra

Učitel nebo žáci sestaví řadu např. 3 obrázků (pro třídobé metrum), začne tleskat nebo dupat v určitém tempu. Úkolem je se v tempu udržet, nezpomalovat ani nezrychlovat.

Náročnější variantou je střídání rytmických sekvencí. Učitel na tabuli složí tři řady obrázků. Žáci opakují stále jeden řádek, dokud učitel nerozhodne o změně a neukáže na jinou sestavu symbolů. Možné je také žáky rozdělit na skupiny a řádky jednotlivým skupinám přidělit. Ty se poté mohou střídát, nebo hrát všechny najednou. Jedná se o praktické cvičení nácvičku vícehlasu.

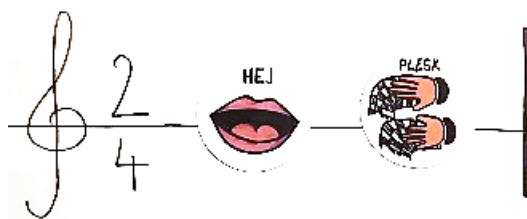
Obrázek 23 – Sestavená grafická partitura pro třídobé metrum, zdroj vlastní

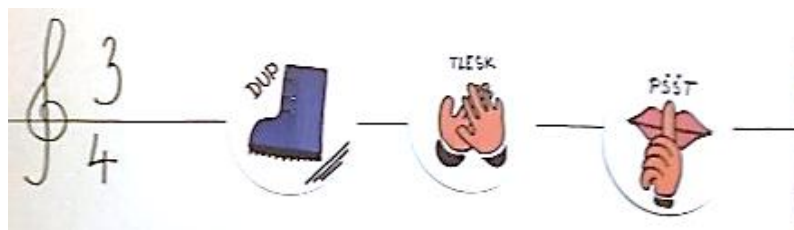
b. Hra dvoučtvrt'ových, tříčtvrt'ových a čtyřčtvrt'ových taktů

Pro tuto aktivitu je třeba před začátkem nachystat na tabuli linku s houslovým klíčem a hodnotou taktu. Každý symbol představuje jednu čtvrt'ovou notu. Žáci tak nejprve sestaví nejjednodušší 2/4, 3/4 a 4/4 takt, je důležité zdůraznit těžkou dobu (žákům se bude snáze držet tempo a rytmus).

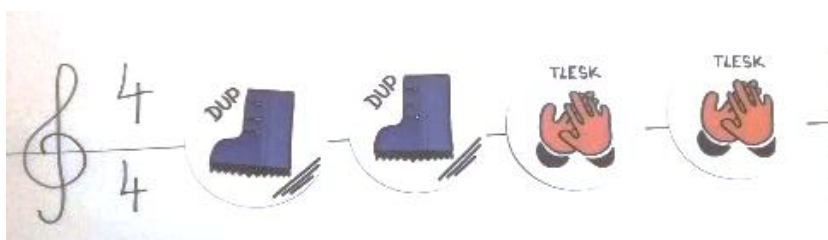
Obrázek 24 – Symbols - 2/4 takt, zdroj vlastní

Obrázek 25 – Symbols - 3/4 takt, zdroj vlastní

Obrázek 26 – Symbols - 4/4 takt, zdroj vlastní

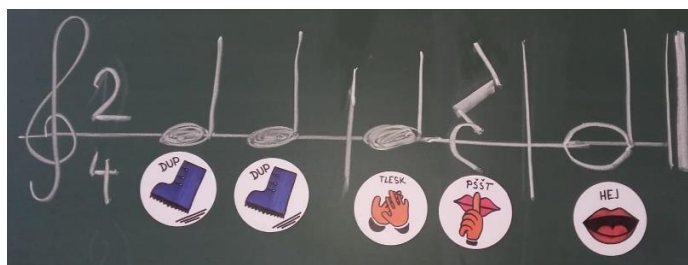

Nejprve stačí opakovat jeden takt s důrazem na pravidelnost a správné tempo, později je možné přidávat další takty s jinými symboly. Pokud ve 2/4 taktu použijeme dvakrát dup, můžeme se žáky vyzkoušet jednoduchý pochod, ve 3/4 taktu se pak žáci dostanou k valčíkovému kroku. Tuto aktivitu je možno doplnit kostkou se znaménky dynamiky.

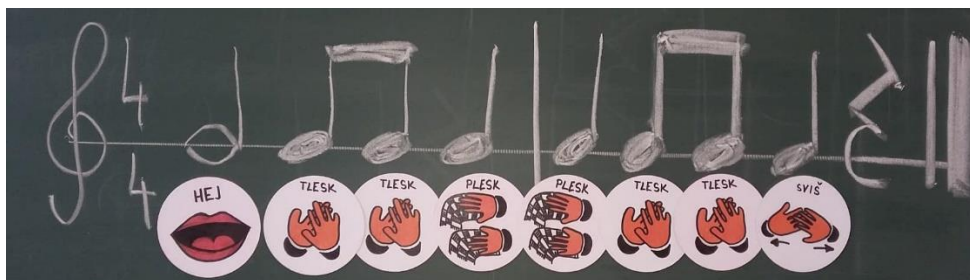
c. Skládání a hra rytmických celků

Obrázky symbolů je možné doplnit také rytmická cvičení převzatá z učebnice, vytvořená učitelem nebo žáky (např. pomocí notového kruhu nebo rytmických kostek). Každé notě je přiřazen jeden symbol, obrázek *Pššt!* je možné použít jako symbol pauzy, tzn., žáci mlčí, nebo jako zvuk šeptání, v tomto případě pod pomlčkami nebudou žádné symboly. Tato varianta je již trochu náročnější, je třeba nejprve hrát v pomalejším tempu.

Obrázek 27 – Přiřazené symboly - 2/4 takt, zdroj vlastní

Obrázek 28 – Přiřazené symboly- 3/4 takt, zdroj vlastní⁶⁰

Žáci mohou symboly notám přiřazovat cíleně dle svého uvážení, nebo je možné využít prvek náhody. Symboly se položí skrytě na hromádku a žáci je postupně vytahují a přiřazují notám dle svého uvážení, nebo je přidávají postupně podle pořadí not.

d. Hra na tělo jako prostředek k poznávání písní

Žáci si jednotlivě nebo ve skupinách vyberou nějakou jednoduchou píseň (nejlépe lidovou, např. Skákal pes apod.) a sestaví k ní doprovod. Ostatní mohou hádat, o kterou píseň se jedná. Úkolem je co nejpřesnější rytmické provedení, aby byla píseň rozeznatelná.

---

⁶⁰ V této hře byl prvek *Pššt!* používán jako zvuk pro notu, proto pod pomlkou není žádná karta.

5.6 Bludiště

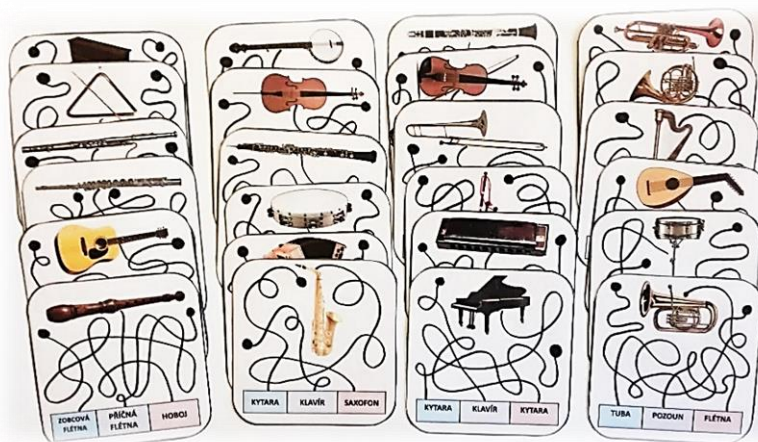
Kartičky s bludišti byly vytvořeny na základě zájmu dětí o tento typ cvičení. Žáci mají vždy vybrat správnou z nabízených možností (pojmenovat hudební nástroj nebo určit druh taktu). Karty je možné použít jak při společné práci – využít pouze obrázky, nebo mohou žáci pracovat samostatně, linie pak slouží jako kontrola vybrané odpovědi⁶¹.

Karty jsou natištěné na pevnějším papíru a jsou zalaminované. V případě potřeby je možno na ně psát stíratelným fixem (pro žáky je snadnější takto sledovat cestu).

5.6.1 Bludiště s hudebními nástroji – náměty na činnosti

Sada obsahuje 24 karet s obrázky různých hudebních nástrojů, se kterými se žáci během hudební výchovy na 1. stupni setkají. Vybrány jsou nástroje dechové, strunné i bicí. Vzhledem k velikosti s nimi žáci mohou dobře manipulovat. Prostřednictvím pomůcky použité při různých aktivitách si žáci zopakují názvy běžných hudebních nástrojů.

Obrázek 29 – Bludiště s hudebními nástroji, zdroj vlastní

---

⁶¹ Veškeré použité obrázky hudebních nástrojů jsou převzaty z webu www.pixabay.com, který je nabízí volně pro nekomerční použití

a. Poznávání nástrojů

- a) Balíček karet položíme obrázkem dolů na stůl, žáci postupně karty otáčejí a říkají, který hudební nástroj je na obrázku. Za správnou odpověď si žák kartu nechá. Cílem je získat co nejvíce karet.
- b) Karty rozdělíme rovnoměrně mezi žáky. Žák vždy vezme vrchní ze svého balíčku a řekne, o jaký nástroj se jedná. Při správné odpovědi kartu odloží do společné zásoby. Cílem je zbavit se všech karet.
- c) Karty jsou rozložené vedle sebe na stole obrázkem nahoru. Učitel řekne vybraný nástroj a žáci se ho snaží co nejrychleji najít. Pokud je k dispozici více sad karet, mohou proti sobě soupeřit družstva.
- d) Nástrojové bingo – pro tuto aktivitu je potřeba více sad karet. Žáci si ve dvojici nachystají na lavici 9 obrázků (3x3), pracují pouze s obrázky, ne se slovy. Učitel postupně hlásí názvy hudebních nástrojů, pokud žák příslušný nástroj před sebou má, kartičku otočí lícem dolů. Komu se podaří otočit sloupec, řádek nebo úhlopříčku, zavolá Bingo!
- e) Karty jsou rozloženy po třídě, ke každé kartě je přiřazeno číslo. Žáci mají daný časový limit, pohybují se ve třídě a snaží se poznat co nejvíce nástrojů⁶². Názvy s čísly si zaznamenávají na papír.

b. Vyhledávání nástrojů podle popisu

- a) Karty jsou rozložené vedle sebe na stole. Učitel nebo vybraný žák si zvolí některý z hudebních nástrojů a pomocí indicií se snaží žákům popsat vybraný nástroj. Např. Můj nástroj je celý z kovu. Můj nástroj má struny... Ostatní mohou obrázky, které neodpovídají indicii, otočit. Žáci se tak podrobněji seznámí s nástroji, pečlivě si je prohlédnou. Učitel funguje jako nápověda, pokud si žák neví rady.
- b) Obrázky jsou rozmístěny v ploše. Učitel vydá pokyn: Hledáme nástroj, který má struny. Hledáme nástroj, na který se hraje smyčcem... Žáci se snaží najít co nejrychleji nástroj, který odpovídá zadání. Za úspěšné nalezení mohou získávat body.

---

⁶² Jedná se o variantu běhacího diktátu, který děti znají z hodin českého jazyka.

c. Třídění nástrojů do skupin

- a) Žáci rozřídí hudební nástroje do skupin na dechové, bicí a strunné, starší ročníky mohou jednotlivé skupiny dále třídit (dechové – žesťové a dřevěné, strunné – drnkací a smyčcové atd.).
- b) Stejně jako jednoduchého poznávání nástrojů je možné využít variantu s postupným sbíráním/odkládáním karet, tentokrát s těžší variantou – žáci určí nejen název, ale i zařazení do skupiny.

d. Poznávání podle sluchu

- a) Žáci jednotlivě, ve dvojicích nebo ve skupinách obdrží sadu karet. Učitel pustí poslechovou ukázkou hudebního nástroje a žáci se ho snaží učít.
- b) Opět lze zařadit variantu hry Bingo. Tentokrát ale žáci určují nástroje podle jejich zvuku, ne podle názvu.

e. Samostatná práce

Jako samostatnou práci lze karty využít v motivační části hodiny, případně jako náhradní práci pro žáky, kteří nemohou zpívat (např. ze zdravotních důvodů). Nakreslené linie slouží pro sebekontrolu. Žák vybere pro nástroj na obrázku jméno a pomocí bludiště zkontroluje správnost své odpovědi⁶³.

---

⁶³ Žáci často považují obrácený postup – od obrázku ke slovu – za podvádění. V tomto případě je třeba vysvětlit, že se jedná rovněž o učení. Někteří žáci mají strach z chyby, ale ani tehdy není třeba podvádět, jedná se pouze o procvičování.

5.6.2 Bludiště s takty – náměty na činnosti

Sada obsahuje 48 karet s obrázky notových osnov s různými takty, se kterými se žáci setkají v učebnicích v rámci rytmických cvičení nebo zpěvu. Stejně jsou zastoupeny takty dvoučtvrťové, tříčtvrťové i čtyřčtvrťové, vybrány jsou noty a pomlky, které žáci rovněž znají.

a. Poznávání taktů

- a) Hry na poznávání taktů jsou principiálně podobné jako hry na poznávání hudebních nástrojů. Žáci mohou získávat nebo se zbavovat karet správným určením taktu.
- b) Karty jsou rozloženy vedle sebe na stole. Učitel popíše takt, který mají žáci najít. Např. Hledáme takt, který obsahuje jednu notu celou. Hledáme takt, který obsahuje notu a^1 . Žáci si tak zopakují hodnoty i jejich názvy. Pro snadnější orientaci stačí použít např. jen 9 nebo 12 vybraných karet.
- c) Karty jsou rozloženy po třídě, ke každé kartě je přiřazeno číslo. Žáci mají daný časový limit, pohybují se ve třídě a snaží se poznat co nejvíce taktů. Čísla a odpovědi si zaznamenávají na papír.

b. Třídění taktů

- c) Karty jsou rozloženy vedle sebe na stole. Učitel nebo vybraný žák si zvolí některý z obrázků taktů a pomocí indicií se ho snaží žákům popsat. Např. Můj takt je tříčtvrťový. Můj takt obsahuje notu půlovou... Ostatní mohou obrázky, které neodpovídají indicii, otočit. Opět je dobré pracovat s omezeným množstvím karet (max. 12 nebo 15).
- d) Obrázky jsou rozmístěny v ploše. Učitel vydá pokyn: Hledáme dvoučtvrťový takt. Hledáme takt, který obsahuje notu čtvrtovou... Žáci se snaží najít co nejrychleji kartu, která odpovídá zadání. Za úspěšné nalezení mohou získávat body.
- e) Žáci roztrídí karty do skupin na takty dvoučtvrťové, tříčtvrťové a čtyřčtvrťové.

c. Samostatná práce

Rovněž jako u bludišť s hudebními nástroji lze tyto karty využít při samostatné práci žáků nebo v motivační části hodiny. Linie poskytnou žákovi kontrolu zvolené odpovědi.

Obrázek 30 – Bludiště s takty, zdroj vlastní

5.7 Šestiúhelníky

Šestiúhelníky jsou hra zaměřená na poznávání hudebních nástrojů a jejich zařazování do skupin. Vychází z principů her domino a Hexeto. Vedle znalostí mají na výsledek hry velký vliv strategie a taktika⁶⁴.

Hra obsahuje 18 kartiček tří druhů: obrázků hudebních nástrojů, názvů hudebních nástrojů a skupinu hudebních nástrojů. Každá kartička je rozdělena na 3 části s různými popisy nebo obrázky. Barevné ohraničení polí je nápovědou pro zařazení do skupiny nástrojů. Herní dílky jsou zalaminované a nalepené na vrstvě moosgummi⁶⁵. Kompletní přehled karet a seznam správných odpovědí je uveden v přílohách I a J.

Obrázek 31 – Šestiúhelníky, zdroj vlastní

---

⁶⁴ I tyto použité obrázky hudebních nástrojů jsou převzaty z webu www.pixabay.com.

⁶⁵ Příloha J uvádí tabulku s nástroji obsaženými ve hře.

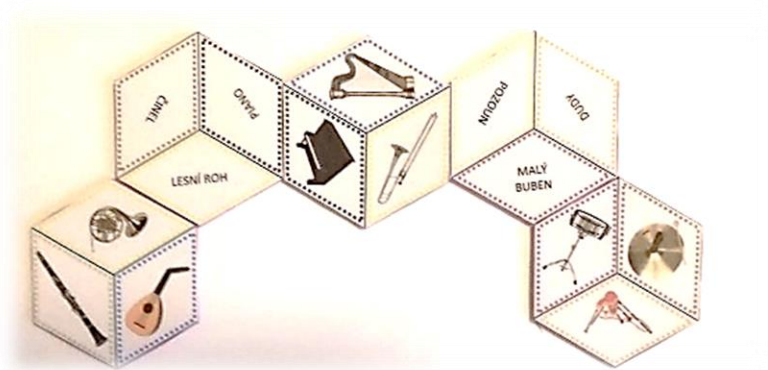
5.7.1 Náměty na činnosti

Kartičky s obrázky je možné využít stejně jako bludiště s hudebními nástroji. Žáci je mohou pojmenovávat, vyhledávat, popisovat apod.

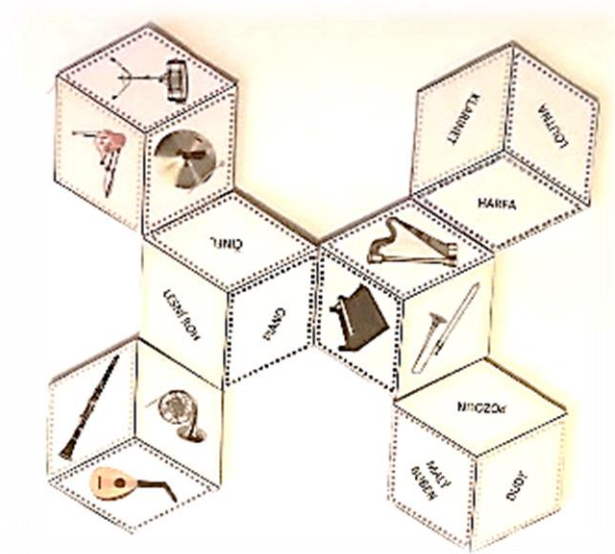
a. Domino

- a) Nejprve je možné hrát jen s kartami s obrázky a s názvy nástrojů. Karty rozdělíme mezi žáky, jednu kartu necháme uprostřed stolu. Žáci se postupně snaží přiřadit názvy k obrázkům a obrázky k názvům, které již leží na stole. Žáci se mohou snažit o složení co nejdélšího hada (u kartičky se využijí vždy jen 2 části, ke třetí se již nic nepřipojuje), nebo využít všech tří možností a složit pavouka. Důležité je, aby spolu sousedily vždy jen karty, které k sobě patří.

Obrázek 32 – Šestiúhelníky – řada, zdroj vlastní

Obrázek 33 – Šestiúhelníky – pavouk, zdroj vlastní

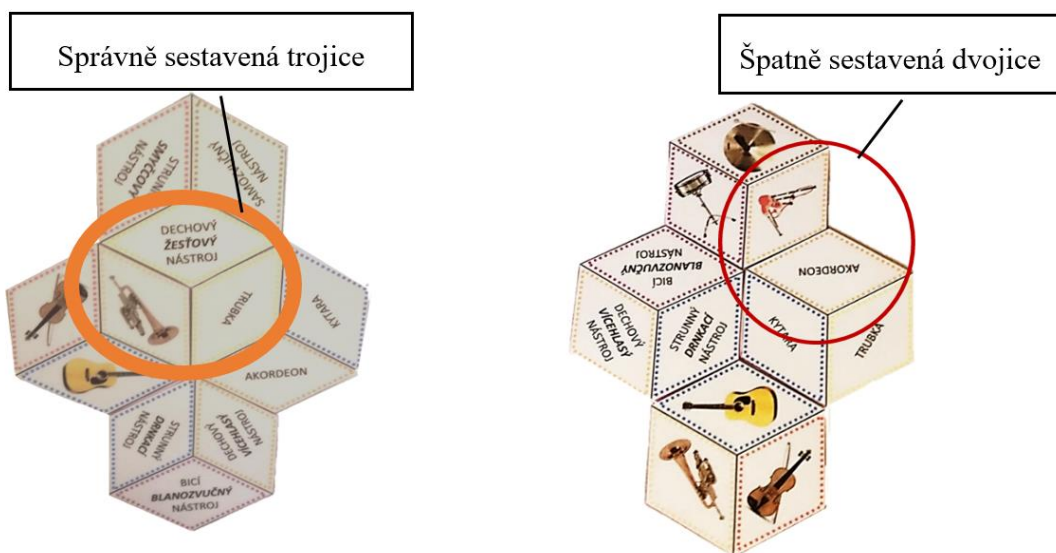
b. Šestiúhelníková hra

V šestiúhelníkové hře se využijí všechny 3 druhy karet. Úkolem je přiřadit k sobě vždy obrázek nástroje, jeho název a skupinu, do které patří. Pro částečnou kontrolu jsou jednotlivé nástroje ohraničeny barvami (vždy podle skupin).

Základní pravidla

- Na herní ploše leží jedna libovolná karta obrázkem nahoru, ostatní kartičky rozdělíme do dvou sloupečků.
- Hráči postupně přikládají karty tak, aby vytvářeli správné dvojice nebo trojice.
- Cílem je propojit všechny karty do jedné souvislé plochy.
- Pokud není možné další kartu přiložit, hra končí.

Obrázek 34 – Sestavené skupiny šestiúhelníků, zdroj vlastní

Hráči mohou hrát také formou kooperativní hry. Jestliže se jim podaří přiložit správně všechny karty, vyhrávají.

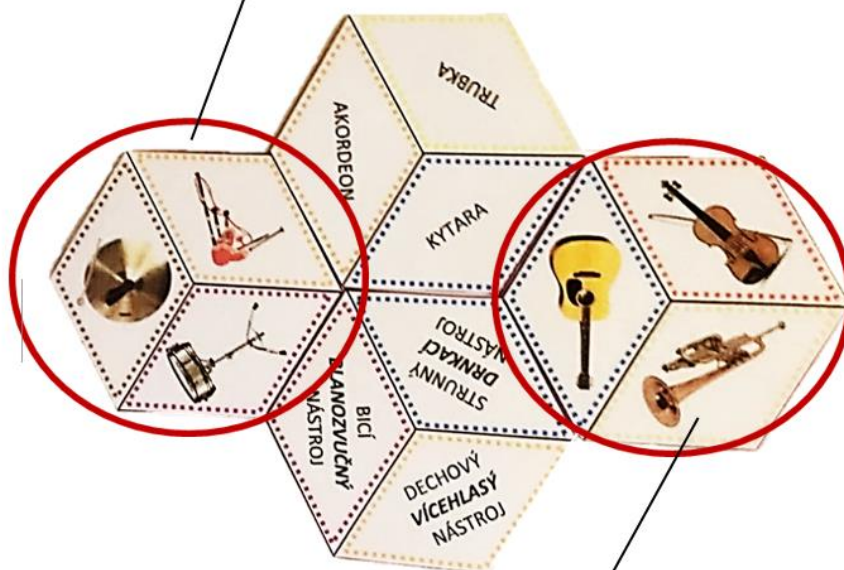
Bodování

Přidáme-li herní prvek získávání bodů, pro žáky bude hra atraktivnější (většina dětí má v sobě větší či menší míru soutěživosti). Hráči mohou hrát sami za sebe, ve dvojicích nebo ve skupinách, záleží na jejich vědomostech. Při této variantě se také více uplatní taktika a strategie.

- +2 body za každou nově vzniklou správnou dvojici
- +1 bod za složení trojice *název – obrázek – skupina*
- 1 bod za vytvoření špatné dvojice

Obrázek 35 – Šestiúhelníky – příklady bodování, zdroj vlastní

Přiložením této karty získá hráč 2 body za dvojici *malý buben – bicí blanozvučný nástroj*; zároveň hráč přichází o jeden bod za dvojici *akordeon – dudy*. Celkem **1 bod**.

Přiložením této karty získá hráč 2 body za dvojici *kytara – kytara*, 2 body za dvojici *– strunný drnkací nástroj – kytara*, 1 bod za dokončení trojice. Celkem **5 bodů**.

6 PŘÍKLADY VYUŽITÍ POMŮCEK V PRAXI

Škola, na které pracuji, je plně organizovaným 1. stupněm základní školy. Nízký počet žáků ve třídě nám umožňuje zapojit do všech aktivit většinu třídy najednou. Při práci ve skupině má každý žák dostatek prostoru pro své uplatnění a realizaci svých myšlenek a nápadů.

Vzhledem k počtu dětí většina činností probíhá v poměrně rychlém tempu a je tak třeba aktivity častěji měnit, aby nedocházelo ke zbytečně zdlouhavému opakování. I to byl jeden z důvodů, proč jsem vytvořila sadu vlastních pomůcek do výuky.

REFLEXE

6.1 Využití pomůcek ve 2. ročníku

Třídu kolegyně v současnosti navštěvuje 14 dětí. Hudební výchova probíhá 1 hodinu týdně. Třídní učitelka hraje na klavír, ve svých hodinách využívá i ukulele a zobcovou flétnu. Dvě žákyně navštěvují základní uměleckou školu, obě se učí hře na klavír, ostatní žáci se hudbě aktivně nevěnují.

a. Rytmická kostka s notami půlovými a čtvrt'ovými

Téma: Nota celá, nota půlová

Cíl aktivity: Žáci si zopakují podobu noty půlové a čtvrt'ové.

Žáci si uvědomí rozdíl v délce trvání jednotlivých not.

Žáci si procvičí vytleskávání daných rytmiických celků

Délka aktivity: cca 10 minut

Učitelka nejprve zopakovala s žáky obě noty, připomněla jejich vytleskávání na počítání.

Žáci si házeli kostkou mezi sebou; žák, který kostku chytil, vždy pojmenoval noty na vrchní straně kostky.

Asistentka ukázala jednu stranu kostky a učitelka ji se žáky vytleskala 3x po sobě na počítání.

Zhodnocení aktivity: Mezi žáky je kostka přijímána velmi pozitivně. Kladně hodnotí možnost házet si ve třídě (Celkově je házení ve třídě zakázáno.). Pomůcka je měkká, nikomu neublíží. Žáci, kteří si nemohli vybavit správnou odpověď, kostku mačkali, aby uvolnili stres. Někteří si nakreslené noty obtahovali prstem, zdálo se, že jim to pomáhá při přemýšlení. Prvek náhody – kdo bude další na řadě – udržoval děti ve stavu pozornosti a i žáci s poruchou pozornosti (ve třídě jich je několik) se aktivity účastnili s chutí a po celou dobu.

Fotografie z aktivity – viz Příloha K (2. ročník – Rytmická kostka)

b. Hra na tělo – grafická partitura

Téma: Rytmická cvičení – udržení tempa

Cíl aktivity: Žáci si procvičí schopnost držet tempo

Délka aktivity: cca 5 minut

Učitelka se žáky nejprve postupně zopakovala činnosti, které patří k jednotlivým symbolům.

Žáci utvořili kruh, každý před sebe položil jeden zvolený symbol.

Učitelka tichým počítáním udala tempo, žáci postupně po kruhu provedli své zvolené činnosti.

Následovalo několik opakování, kdy si žáci měnili symboly, a učitelka měnila tempo.

Zhodnocení aktivity: Aktivita probíhala ve svižném tempu, bylo poznat, že rytmická cvičení a hry na udržení metra a rytmu paní učitelka s dětmi dělá pravidelně. Pomalejší tempo žákům nedělalo žádný problém, v rychlejším tempu zaostávaly děti, které mají všeobecně pomalejší pracovní tempo a reakce. Děti chtěly aktivitu stále opakovat. Na závěr si každý vybral 2 symboly, hra tak byla obtížnější.

Fotografie z aktivity – viz Příloha K (2. ročník – Grafická partitura)

Hodnocení učitelky 2. ročníku:

„Všechny ručně vyráběné pomůcky (paní Dragounové) měly u dětí v mé třídě velký úspěch, s nadšením se pouštěly do všech aktivit, ve kterých byly použity. Zábavnou formou se děti učí vše důležité, co je spojeno s rytmickou stránkou hudební výchovy – pojmenovávají noty a pomlky včetně jejich délek, napodobují rytmické vzorce, učí se navzájem se poslouchat, zaznamenávat slyšený rytmus... Tyto pomůcky by měly být součástí každé hodiny hudební výchovy.“ Mgr. Kateřina Kalužová, třídní učitelka

6.2 Využití pomůcek ve 3. ročníku

Moji třídu v současnosti navštěvuje 11 dětí. Hudební výchova probíhá 1 hodinu týdně. Třídní učitelka hraje na klavír, ve svých hodinách využívá i kytaru a zobcovou flétnu. Tři žákyně navštěvují základní uměleckou školu, dvě hrají na klavír a jedna na housle, ostatní žáci se hudbě aktivně nevěnují.

a. Trojpuzzle

Téma: Noty a pomlky celé, půlové, čtvrt'ové, osminové

Cíl aktivity: Žáci si zopakují podobu not a pomlk celých, půlových, čtvrt'ových a osminových.

Žáci si procvičí schopnost spolupráce ve dvojici a skupině.

Délka aktivity: cca 3 minuty (závěrečná aktivita na konec hodiny)

Na koberci jsem volně rozložila jednotlivé dílky trojpuzzlí.

Žáci měli za úkol je společnými silami složit.

Zhodnocení aktivity: Mezi žáky této třídy jsou velké rozdíly ve vztahu k hudební výchově a hudbě celkově. Především chlapci získali v mateřské škole dojem, že zpívání a hudba je záležitost pouze dívků. Od první třídy se snažím tento postoj změnit a pomalu se mi to daří. Podobné drobné aktivity, které mohou být brány jako soutěž, chlapci

přijímají pozitivně a rádi se jich zúčastňují. Pokud pak vytleskáváme rytmus nebo zpíváme písně ze zpěvníku, nejsou pro ně noty nic neznámého a nesrozumitelného. Jediný problém nastal ve chvíli, kdy žák držel díl skrytě v ruce a nevšiml si, že ho ostatní žáci hledají. To vyvolalo menší rozepři.

Fotografie z aktivity – viz Příloha K (3. ročník – Trojpuzzle)

b. Notový a pomlkový kruh

Téma: 2/4 takt

Cíl aktivity: Žáci se seznámí s 2/4 taktem.

Žáci ve skupinách sestaví ze známých not a pomlk 2/4 takt a vytleskají ho.

Žáci sestaví rytmický celek, který společně vytleskají.

Délka aktivity: cca 10 minut

Se žáky jsme zopakovali již známé noty a pomlky a 2/4 takt (pochod).

Žáci se seznámili s podložkou na 2/4 takt a jejím používáním.

Žáci ve skupinách vytvářeli 2/4 takty na svých podložkách.

Žáci jednotlivé podložky poskládali vedle sebe do hada a vzniklý rytmický útvar vytleskali, k počítání dob jsme použili rytmické slabiky.

Zhodnocení aktivity: Protože mají žáci rádi stavebnice, zaujal je i notový kruh. Práce ve skupinách fungovala poměrně dobře, jeden žák vždy navrhl začátek a ostatní ho doplnili. Objevila se i snaha soutěžit o co nejsložitější takt, ale žáci sami rychle zjistili, že jsou jejich nápady příliš komplikované a velmi těžce vytleskatelné (snažili se použít i šestnáctinové noty, které jsou doplňkem jedné sady). Kladně hodnotím, že si žáci propojili názvy not s matematikou (polovina – půlová, čtvrtina – čtvrt'ová), přestože toto učivo není zařazené ve třetím ročníku, žáci si uvědomili souvislosti ze svého praktického života (např. polovina jablka).

Fotografie z aktivity – viz Příloha K (3. ročník – Notový a pomlkový kruh)

6.3 Využití pomůcek ve 4. ročníku

Tuto třídu v současnosti navštěvuje 21 dětí. Hudební výchova probíhá 1 hodinu týdně. Třídní učitelka hraje na klavír. Velký důraz klade na pohybovou výchovu. Dva žáci navštěvují základní uměleckou školu.

a. Rytmické kostky

Téma: Rytmická cvičení

Cíl aktivity: Žáci si zopakují podobu not a pomlk celých, půlových, čtvrtových a osminových.

Žáci si procvičí schopnost spolupráce ve dvojici a skupině.

Žáci si procvičí vytleskávání vytvořeného rytmičského celku

Délka aktivity: cca 15 minut

Učitelka s žáky zopakovala noty a pomlky uvedené na kostkách, připomněla 2/4 a 3/4 takt.

Žáci se rozdělili do dvou skupin, každá skupina dostala kostku (2/4 nebo 3/4) a příslušný pruh papíru na zaznamenávání své práce.

Žáci si v rámci skupiny házeli kostkou, uskupení not, která padla, si navzájem diktovali a zapisovali na připravenou linku do jednotlivých taktů.

V rámci skupiny si rytmičský celek vytleskali.

Celá třída vytleskala postupně obě vytvořená cvičení.

Zhodnocení aktivity: Protože žáci noty i pomlky znají z předchozích let, byla pro ně první část aktivity velmi jednoduchá a proběhla rychle. Každé skupině byl přidělen jako vedoucí některý z žáků, který navštěvuje základní uměleckou školu. Ten fungoval jako kontrolor. Práce ve skupinách se poměrně dařila, vedoucí skupin se snažili, aby se zapojovali všichni žáci. Vytleskávání celých rytmičských cvičení nepředstavovalo větší problém, na závěr si žáci vyzkoušeli i tleskání v kánonu. To bylo náročnější, někteří žáci v průběhu přestali, ale většina zvládla udržet rytmus i tempo až do konce.

Fotografie z aktivity – viz Příloha K (4. ročník – Rytmičké kostky)

Hodnocení učitelky 4. ročníku:

„Pomůcky paní Dragounové, které zařazují do vyučování, přijímají žáci velmi pozitivně. Netradiční aktivity i pomůcky přimějí k činnosti i žáky, kteří nemají k hudební výchově příliš dobrý vztah, úspěšně se zapojují i slabší žáci.“

Mgr. Pavlína Třečková, třídní učitelka

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo vytvořit sadu pomůcek, které žákům usnadní pochopení vybraného učiva hudební výchovy na 1. stupni základní školy. V teoretické části jsem se zaměřila na problematiku hry jako aktivizující metody ve výuce, pojetí hudební výchovy a její učivo. Tyto kapitoly se staly východiskem pro praktickou část mé diplomové práce, návrh pomůcek a možnosti jejich využití v různých ročnících 1. stupně základní školy.

Všechny pomůcky jsem měla možnost vyzkoušet s žáky různého věku a různé úrovně dovedností a vědomostí. Žáci je přijali velmi pozitivně a hry se staly nedílnou součástí každé hodiny hudební výchovy. Dle mého předpokladu pomohly dětem s porozuměním učivu, velmi dobře se osvědčily i u žáků s poruchou pozornosti, se specifickými poruchami učení i u žákyně s poruchou autistického spektra. Žáci jsou v hodinách aktivní, nebojí se zkoušet a tvořit nové věci.

Postupně začaly pomůcky využívat i kolegyně v ostatních ročnících, rovněž s pozitivními zpětnými vazbami.

V závěru tedy mohu konstatovat, že stanovené cíle se mi podařilo naplnit. Pomůcky jsou využívány ve výuce, pozitivně motivují žáky, pomáhají jim s porozuměním a umožňují naplno prožít tvůrčí proces v hudbě.

POUŽITÉ ZDROJE

a) LITERATURA

- COUFALOVÁ, G., I. MEDEK a J. SYNEK. *Hudební nástroje jinak*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1.
- ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospělých s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
- DANIEL, L. *Metodika hudební výchovy*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992. ISBN 80-7067-098-3.
- DANIEL, L. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Kukačka pro učitele 1. ročníku základní školy*. Praha: Panton, 1994. ISBN 80-7039-200-2.
- DANIEL, L. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Pěnička pro učitele 2. ročníku základní školy*. Praha: Panton, 1995. ISBN 80-7039-224-X.
- DANIEL, L. *Pěnička: hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: Panton, 1995. ISBN 80-7039-223-1.
- DANIEL, L. *Kukačka: hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: Panton, 1996. ISBN 80-7039-199-5.
- DANIEL, L. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Skřivánek pro učitele 3. ročníku základní školy*. Praha: Panton, 1996. ISBN 80-7039-298-3.
- DANIEL, L. *Skřivánek: hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: Panton, 1996. ISBN 80-7039-296-7.
- DANIEL, L. *Sedmihlášek: hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: Panton, 1999. ISBN 205006778.
- DANIEL, L. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Sedmihlášek pro učitele 4. ročníku základní školy*. Praha: Panton, 2000. ISBN 205006785.
- DANIEL, L. *Metodická příručka k učebnici hudební výchovy Slavík pro učitele 5. ročníku základní školy*. Praha: Panton, 2000. ISBN 660560044.
- DANIEL, L. *Slavík: hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. Praha: Panton, 2000. ISBN 660560037.
- DRÁBEK, V. *Tvořivost a integrace v receptivní hudební výchově*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. ISSN 0862-4461.
- FILOVÁ, H. Didaktická hra. In: KOLEKTIV, J. M. A. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. ISBN 80-210-1549-7.
- GREGOR, V. a T. SEDLICKÝ. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon, s. p., 1990. ISBN 80-7058-131-X.

- JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 4*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7289-729-4.
- JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 5*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7289-292-1.
- JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova pro 1. ročník: metodický průvodce, zpěvník*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7289-359-1.
- JAGLOVÁ, J. *Metodický průvodce učebnicí Hudební výchova 2 pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7289-356-0.
- JAGLOVÁ, J. *Metodický průvodce učebnicí Hudební výchova 3 pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7289-36-7.
- JAGLOVÁ, J. *Metodický průvodce učebnicí Hudební výchova 4 pro 4. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7289-330-0.
- JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 2*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2016. ISBN 978-80-7289-768-1.
- JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 3*. Brno: Nová škola, s.r.o., 2016. ISBN 978-80-7289-769-8.
- JENČKOVÁ, E. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Mgr. Jaroslav Jenček – ORLICE, 2002. ISBN 80-903115-7-1.
- JEŘÁBEK, J. *Hudební výchova: učební osnovy pro 1. - 9. ročník ZŠ*. Praha: Fortuna, 1996.
- JŮVA, V. *Kapitoly z dějin hudební výchovy*. Brno: Rektorát UJEP Brno, 1966.
- KNOPOVÁ, B. *Činnosti hudebně pohybové v systému hudebního vzdělávání na ZŠ a SŠ*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 8-210-3911-6.
- KOMENSKÝ, J. Á. *Didaktika velká*. Praha: Dědictví Komenského, 1930.
- KOPECKÝ, J., J. SYNEK a V. ZOUHAR. *Hudební hry jinak*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2014. ISBN 978-80-7460-066-1.
- KOTRBA, T. a L. LACINA. *Aktivizační metody ve výuce*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-24-1.
- KRET, E. *Učíme (se) jinak*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-030-8.
- KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-306-4.
- KULHÁNKOVÁ, E. *Taneční hry s písničkami*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0408-4.
- LASEVIČOVÁ, J. *Didaktika hudební výchovy*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-108-8.

- LIŠKOVÁ, M. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN a.s., 1999. ISBN 80-7235-065-X.
- LIŠKOVÁ, M. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999. ISBN 80-7235-092-7.
- LIŠKOVÁ, M. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2000. ISBN 80-7235-113-3.
- LIŠKOVÁ, M. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2000. ISBN 80-7235-127-3.
- LIŠKOVÁ, M. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 1. ročník*. Praha: SPN a.s., 2001. ISBN 80-7235-047-1.
- LIŠKOVÁ, M. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN a.s., 2005. ISBN 80-7235-294-6.
- LIŠKOVÁ, M. *Hudební výchova pro 5. ročník*. Praha: SPN a.s., 2005. ISBN 80-7235-295-4.
- LIŠKOVÁ, M. a L. HURNÍK. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN a.s., 2008. ISBN 80-7235-312-8.
- LIŠKOVÁ, M. a L. HURNÍK. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN a.s., 2010. ISBN 978-80-7235-354-5.
- LIŠKOVÁ, M. a L. HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN a.s., 2010. ISBN 80-7235-322-5.
- MAŇÁK, J. a KOLEKTIV. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997. ISBN 80-210-1549-7.
- MAŇÁK, J. a VLASTIMIL ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- MOREAU, M. *K hudbě přirozenou cestou*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, pracoviště ARTAMA, 1995. ISBN 80-7068-092-X.
- PECINA, P. a L. ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8.
- PEDAGOGICKÁ FAKULTA UK. *Hudební výchova*. Praha: Pedagogická fakulta, 2009, č. 1. ISSN 1210-3683. Dostupné také z: https://pages.pedf.cuni.cz/hudebnivychova/files/2016/05/HV1_2009.pdf
- POLEDŇÁK, I. a J. BUDÍK. *Hudba – škola – zítřek: projekt modernizace pojetí a osnov hudební výchovy na ZDŠ*. Praha: Supraphon, 1969.
- ROSECKÁ, Z. *Malá didaktika činnostního učení*. Brno: Tvořivá škola, 2003. ISBN 80-903397-0-0.

SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1985.

SEDLÁK, F. a KOLEKTIV. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6.

ŠIMANOVSKÝ, Z. a A. TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-927-9.

ŠMAHELOVÁ, B. *Nástin vývoje pedagogického myšlení*. Brno: MSD, spol. s r. o., 2008. ISBN 978-80-7392-040-1.

ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4100-0.

b) ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

MŠMT. In: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha:, 20172017 [cit. 2018-Červenec-25]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/433_1_1

MŠMT. Web MŠMT. In: *Schvalovací doložky učebnic* [online]. [cit. 2019-duben-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Takty pro rytmická cvičení v 1. - 3. ročníku v učebnicích L. Daniela.....	19
Obrázek 2 – Takty pro rytmická cvičení v 1. - 3. ročníku v učebnicích M. Liškové	19
Obrázek 3 – Takty pro rytmická cvičení v 1. - 3. ročníku v učebnicích J. Jaglové.....	20
Obrázek 4 – Takty pro rytmická cvičení v 1. – 2. ročníku v učebnicích B. Knopové a J. Koutského	20
Obrázek 5 – Takty pro rytmická cvičení v 1. ročníku v učebnici J. Pánkové, L. Pobudové, L. Pospíšilové a L. Roubové.....	20
Obrázek 6 – Takty pro rytmická cvičení v 4. - 5. ročníku v učebnicích L. Daniela.....	22
Obrázek 7 – Takty pro rytmická cvičení v 4. - 5. ročníku v učebnicích M. Liškové	22
Obrázek 8 – Takty pro rytmická cvičení v 4. - 5. ročníku v učebnicích J. Jaglové.....	22
Obrázek 9 – Kruh – noty, zdroj vlastní.....	42
Obrázek 10 – Kruh – pomlky, zdroj vlastní.....	43
Obrázek 11 – Díly notového kruhu, zdroj vlastní.....	43
Obrázek 12 – Díly pomlkového kruhu, zdroj vlastní.....	44
Obrázek 13 – Podložka notového kruhu, zdroj vlastní.....	45
Obrázek 14 – Notové rovnice, zdroj vlastní	46
Obrázek 15 – Práce s podložkou, zdroj vlastní.....	47
Obrázek 16 – Trojpuzzle, zdroj vlastní.....	48
Obrázek 17 – Trojpuzzle - použití, zdroj vlastní	49
Obrázek 18 – Kostka s 2/4 takty, zdroj vlastní.....	50
Obrázek 19 – Kostka s 3/4 takty, zdroj vlastní	51
Obrázek 20 – Kostka s půlovými a čtvrt'ovými notami, zdroj vlastní.....	51
Obrázek 21 – Rytmizace slov, zdroj vlastní	53
Obrázek 22 – Kostka se znaménky dynamiky, zdroj vlastní	55
Obrázek 23 – Sestavená grafická partitura pro třídobé metrum, zdroj vlastní	57

Obrázek 24 – Symboly - 2/4 takt, zdroj vlastní	58
Obrázek 25 – Symboly - 3/4 takt, zdroj vlastní	58
Obrázek 26 – Symboly - 4/4 takt, zdroj vlastní	58
Obrázek 27 – Přiřazené symboly - 2/4 takt, zdroj vlastní.....	59
Obrázek 28 – Přiřazené symboly- 3/4 takt, zdroj vlastní.....	59
Obrázek 29 – Bludiště s hudebními nástroji, zdroj vlastní	60
Obrázek 30 – Bludiště s takty, zdroj vlastní	64
Obrázek 31 – Šestiúhelníky, zdroj vlastní	65
Obrázek 32 – Šestiúhelníky - řada, zdroj vlastní	66
Obrázek 33 – Šestiúhelníky - pavouk, zdroj vlastní	66
Obrázek 34 – Sestavené skupiny šestiúhelníků, zdroj vlastní	67
Obrázek 35 – Šestiúhelníky - příklady bodování, zdroj vlastní.....	68

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Učivo podle Rámcového vzdělávacího programu	17
Tabulka 2 – Symboly použité ve hře na tělo, zdroj vlastní.....	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Očekávané výstupy dle MŠMT	2
Příloha B – Učivo obsažené v učebnicích pro 1. ročník ZŠ	3
Příloha C – Učivo obsažené v učebnicích pro 2. ročník ZŠ	4
Příloha D – Učivo obsažené v učebnicích pro 3. ročník ZŠ	5
Příloha E – Učivo obsažené v učebnicích pro 4. ročník ZŠ	6
Příloha F – Učivo obsažené v učebnicích pro 5. ročník ZŠ	7
Příloha G – Bludiště – nástroje	8
Příloha H – Bludiště – takty	9
Příloha I – Šestiúhelníky	10
Příloha J – Seznam trojic ve hře šestiúhelníky	11
Příloha K – Fotografie z využití pomůcek	12

Příloha A – Očekávané výstupy dle MŠMT

1. období	HV-3-1-01	zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase
	HV-3-1-02	rytmizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem
	HV-3-1-03	využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
	HV-3-1-04	reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie
	HV-3-1-05	rozdlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby
	HV-3-1-06	rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální
2. období	HV-5-1-01	zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase či dvojhlasě v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti
	HV-5-1-02	realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not
	HV-5-1-03	využívá na základě svých hudebních schopností a dovedností jednoduché, popřípadě složitější hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní
	HV-5-1-04	rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby
	HV-5-1-05	vytváří v rámci svých individuálních dispozic jednoduché předehry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace
	HV-5-1-06	rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků, upozorní na metroritmické, tempové, dynamické i zřetelné harmonické změny
	HV-5-1-07	ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace

Příloha B – Učivo obsažené v učebnicích pro 1. ročník ZŠ

Název učebnice	Vokální činnosti	Instrumentální činnosti	Hudebně pohybové činnosti	Nauka	Poslechové činnosti
<p>KUKAČKA Hudební výchova pro 1. ročník základní školy</p> <p>Ladislav Daniel Panton, 1996</p>	<p>správný postoj nebo sed při zpěvu správné dýchání tvorba hlavového tónu rozsah zpěvu c¹ – d² I. stupeň (opěrná píseň)</p>	<p>rytmizace tleskáním, pleskáním, dupáním hra – ozvěna hudební nástroje – orffovský instrumentář, klavír, keyboard, zobcová flétna</p>	<p>pohybové činnosti nejsou v metodice ani v knize zmiňovány (učitel je má doplnit dle vlastního uvážení)</p>	<p>tón, zvuk nota, nota čtvrtová notová osnova, houslový klíč 2/4 takt, taktová čára čtvrtová pomlka osminové noty</p>	<p>tóny vysoké, nízké; dlouhé, krátké melodie stoupavá, klesavá</p>
<p>Hudební výchova pro 1. ročník základní školy</p> <p>Marie Lišková SPN, 2005</p>	<p>správný postoj nebo sed při zpěvu správné dýchání tvorba hlavového tónu rozsah písní v učebnici a – e²</p>	<p>hra na tělo seznámení s orffovským instrumentářem hudební nástroje – orffovský instrumentář</p>	<p>pohyb v „hadovi“ pochoď ke každé písni je v metodické příručce popsáný taneček (kroky, úkroky, přísuny, poskoky, otočky...)</p>	<p>tón, zvuk nota</p>	<p>tóny vysoké, nízké; dlouhé, krátké; silné, slabé melodie stoupavá, klesavá hudební nástroje – klavír, zobcová flétna, housle, pikola, trubka, kontrabas, akordeon, foukací harmonika</p>
<p>Hudební výchova pro 1. ročník základní školy</p> <p>Jindřiška Jaglová Nová škola, s.r.o., 2011</p>	<p>správný postoj nebo sed při zpěvu správné dýchání tvorba hlavového tónu rozsah písní v učebnici c¹ – d² hra na štafetu hra Na kudrnatou Káču</p>	<p>hra – ozvěna (hra na tělo) hra – otázka odpověď (tleskání) hra na nástroje zorffovského instrumentáře</p>	<p>pohyb v „hadovi“ dětská pohybová hra Na mák pochoď</p>	<p>tón, zvuk řeč, zpěv notová osnova, houslový klíč</p>	<p>tóny silné, slabé; krátké, dlouhé; tempo pomalé, rychlé; ukolébavka, hymna, koleda</p>

Příloha C – Učivo obsažené v učebnicích pro 2. ročník ZŠ

Název učebnice	Vokální činnosti	Instrumentální činnosti	Hudebně pohybové činnosti	Nauka	Poslechové činnosti
<p>PĚNIČKA Hudební výchova pro 2. ročník základní školy</p> <p>Ladislav Daniel Panton, 1995</p>	<p>správná výslovnost při zpěvu (především koncovky) rozsah zpěvu c¹ – es² V. stupeň (opěrná píseň – To je zlatý posvícení)</p>	<p>rytmizace tleskáním, pleskáním, dupáním hra – ozvěna; otázka – odpověď hudební nástroje – orffovský instrumentář, klavír, keyboard, zobcová flétna</p>	<p>taktování 2/4 taktu pohybové činnosti nejsou v metodice ani v knize zmiňovány (učitel je má doplnit dle vlastního uvážení)</p>	<p>názvy not 3/4 takt, nota půlová dynamická znaménka (p, mf, f, >, <) důraz, nádech, legato</p>	<p>doplňování melodií, poznávání písni, diktáty</p>
<p>Hudební výchova pro 2. ročník základní školy</p> <p>Marie Lišková SPN, 2008</p>	<p>rozsah písni v učebnici c¹ – e² I., III., a V. stupeň (opěrné písně – Kočka leze dírou, Maličká su, To je zlaté posvícení)</p>	<p>hra na tělo hra – otázka – odpověď jednoduché doprovody na orffovské nástroje</p>	<p>pohybové znázornění melodie (stoupavá, klesavá) pochod ke každé písni je v metodické příručce popsaný taneček (kroky, úkroky, přísuny, poskoky, otočky...)</p>	<p>tempo notová osnova, houslový klíč dvojčára, repetice nota čtvrtá, půlová, osminová 2/4 a 3/4 takt dynamická znaménka (p, mf, f) názvy not c¹, d¹, e¹</p>	<p>melodie vedená krokem, skokem bicí – buben, tympán smyčcové – housle, kontrabas dechové – flétna, trubka, trombon</p>
<p>Hudební výchova pro 2. ročník základní školy</p> <p>Jindřiška Jaglová Nová škola, s.r.o., 2011</p>	<p>správná výslovnost při zpěvu (především koncovek) rozsah písni v učebnici c¹ – d² I. a V. stupeň (opěrné písně – Kočka leze dírou, To je zlaté posvícení) zpěv kánonu</p>	<p>hra – ozvěna (hra na tělo) hra – otázka – odpověď hra na nástroje z orffovského instrumentáře</p>	<p>taneček “Pásla ovečky” hra „Na počasí“ hra „Na tý louce zelený“ kvapík</p>	<p>taktová čára, takt 2/4, 3/4 nota čtvrtá, osminová, půlová pomlka čtvrtá, osminová, půlová psaní not dynamická znaménka (p, mf, f, >, <)</p>	<p>trubka, pikola, činely, malý buben, velký buben tempo pomalé, rychlé;</p>

Příloha D – Učivo obsažené v učebnicích pro 3. ročník ZŠ

Název učebnice	Vokální činnosti	Instrumentální činnosti	Hudebně pohybové činnosti	Nauka	Poslechové činnosti
<p>SKŘIVÁNEK Hudební výchova pro 3. ročník základní školy</p> <p>Ladislav Daniel Panton, 1996</p>	<p>správná výslovnost při zpěvu (dělení slov na slabiky) rozsah zpěvu c¹ – es² III. stupeň (opěrná píseň – Maličká su)</p>	<p>hra – ozvěna; otázka – odpověď hudební nástroje – orffovský instrumentář, klavír, keyboard, tvorba závětí k danému čtyřtaktí</p>	<p>taktování 3/4 taktu pohybové činnosti nejdou v metodice ani v knize zmiňovány (učitel je má doplnit dle vlastního uvážení)</p>	<p>nota třičtvrtě koruna dynamická znaménka (pp, ff) nota c²</p>	<p>znalost nástrojů závisí na učitelem vybraných hudebních ukázkách</p>
<p>Hudební výchova pro 3. ročník základní školy</p> <p>Marie Lišková SPN, 2005</p>	<p>rozsah písní v učebnici h – c² I., III., a V. stupeň (opěrné písně – Kočka leze dírou, Maličká su, To je zlaté posvícení, pro 2. stupeň – Dívča, dívča; pro 4. stupeň – Oči, černé oči)</p>	<p>hra na ozvěnu (melodická i rytmická) hra: otázka – odpověď hra na orffovské nástroje</p>	<p>taktování 2/4 taktu polka ke každé písni je v metodické příručce popsaný taneček (kroky, úkroky, přísuny, poskoky, otočky...)</p>	<p>psaní houslového klíče noty g¹, f¹ pomlka půlová stupnice C dur, solmizační slabiky pomlka čtvrtě, půlová, osminová dynamická znaménka (>, <)</p>	<p>doba těžká, lehká pentatonika klavír – strunný klávesový nástroj dechové nástroje – fagot, flétna, hoboj, lesní roh, pikola, klarinet, trubka, pozoun, zobcové flétny skladatelé – Smetana, Janáček, Dvořák, Martinů</p>
<p>Hudební výchova pro 3. ročník základní školy</p> <p>Jindřiška Jaglová Nová škola, s.r.o., 2011</p>	<p>správná výslovnost při zpěvu (především koncovek) rozsah písní v učebnici c¹ – d² I. a V. stupeň (opěrné písně – Kočka leze dírou, To je zlaté posvícení) zpěv kánonu</p>	<p>hra – ozvěna hra – otázka odpověď hra na nástroje z orffovského instrumentáře tvorba závětí</p>	<p>taneček „Či je, či děvče“ (kroky, poskoky, otočky, přísuny) pohyb na hudbu (2/4, 3/4 takt) hra „Na počasí“ hra „Na tý louce zelený“</p>	<p>nota a pomlka celá repetice, legato hudební abeceda psaní not c¹ – a¹ 4/4 takt psaní houslového klíče znaménka (p, mf, f, >, <)</p>	<p>nástroje strunné – smyčcové (housle, violoncello, kontrabas); drnkací (kytara); klávesové (klavír) n. dechové – dřevěné (flétna); žestové (trubka, lesní roh, pozoun, tuba) n. bicí – buben, činely písně umělé, lidové, menuet, pastorela</p>

Příloha E – Učivo obsažené v učebnicích pro 4. ročník ZŠ

Název učebnice	Vokální činnosti	Instrumentální činnosti	Hudebně pohybové činnosti	Nauka	Poslechové činnosti
<p>SEDMIHLÁSEK Hudební výchova pro 4. ročník základní školy</p> <p>Ladislav Daniel Panton, 2000</p>	<p>prodlužování výdechu vokalizace a, e, i, o, u rozsah zpěvu b – f² VIII. stupeň (opěrná píseň – Chodila po včelínku)</p>	<p>hra-ozvěna; otázka-odpověď hudební nástroje – orffovský instrumentář, klavír, keyboard, tvorba závětí bez opakování rytmu či melodie</p>	<p>taktování 4/4 taktu pohybové činnosti nejsou v metodice ani v knize zmiňovány (učitel je má doplnit dle vlastního uvážení)</p>	<p>stupnice C dur klaviatura celý tón, půl tón stupnice – tónina</p>	<p>znalost nástrojů závisí na učitelem vybraných hudebních ukázkách</p>
<p>Hudební výchova pro 4. ročník základní školy</p> <p>Marie Lišková SPN, 2010</p>	<p>rozsah písní v učebnici a – f² I., III., a V. stupeň (opěrné písně – Kočka leze dírou, Maličká su, To je zlaté posvícení, pro 2. stupeň – Dívča, dívča; pro 4. stupeň – Oči, černé oči; pro 6. stupeň – Ach není) zpěv lidového dvojhlasu</p>	<p>hra na ozvěnu (melodická i rytmická) hra: otázka-odpověď ostinátní doprovod na rytmické nástroje</p>	<p>hra „Na řetěz“ taktování 3/4 taktu jednoduché pohybové doprovody k vybraným písním</p>	<p>synkopa křížek, posuvka předznamenání jednočárkovaná oktáva celý tón, půltón mollová a durová tónina</p>	<p>Nástrojové skupiny – dechové nástroje dřevěné, dechové nástroje žesťové; bicí nástroje (buben, tympán), strunné smyčcové (housle, kontrabas), strunné drnkací (kytara), strunné úderné (klavír) partitura písně lidové, umělé</p>
<p>Hudební výchova pro 4. ročník základní školy</p> <p>Jindřiška Jaglová Nová škola, s.r.o., 2011</p>	<p>rozsah písní v učebnici h – e² zpěv dvojhlasu</p>	<p>hra – ozvěna (hra na tělo) hra – otázka odpověď (tleskání) hra na nástroje z orffovského instrumentáře tvorba závětí</p>	<p>taktování 2/4 a 3/4 pohyb na hudbu (2/4, 3/4 takt) hra „Na počasí“ hra „Na tý louce zelený“ polka, přísuný ve 3/4 rytmu (valčík)</p>	<p>nota s tečkou celý tón, půltón mollová a durová tónina posuvka 1. volta, 2. volta psaní not h¹ – d</p>	<p>sbor (mužský, ženský, smíšený) dělení hudebních nástrojů motiv, téma malá písňová forma, rondo skladatelé: B. Smetana, L. Janáček, W. A. Mozart, A. Michna z Otradovic, J. J. Ryba, B. Martinů</p>

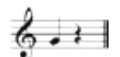

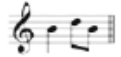

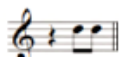

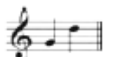

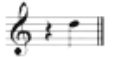

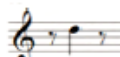

Příloha F – Učivo obsažené v učebnicích pro 5. ročník ZŠ

Název učebnice	Vokální činnosti	Instrumentální činnosti	Hudebně pohybové činnosti	Nauka	Poslechové činnosti
SLAVÍK Hudební výchova pro 5. ročník základní školy Ladislav Daniel Panton, 2000	rozsah zpěvu a – fis2 zesilování a zeslabování při zpěvu tvrdé nasazení spodní V. stupeň (opěrná píseň – Bude zima, bude mráz)	hra-ozvěna; otázka-odpověď hudební nástroje – orffovský instrumentář, klavír, keyboard, tvorba závětí bez opakování rytmu či melodie	taktování složitějších rytmů taktování na jednu pohybové činnosti nejsou v metodice ani v knize zmiňovány (učitel je má doplnit dle vlastního uvážení)	synkopa stupnice G dur křížek, posuvka pomlka osminová stupnice F dur	znalost nástrojů závisí na učitelem vybraných hudebních ukázkách
Hudební výchova pro 5. ročník základní školy Marie Lišková SPN, 2010	základny hlasové hygieny rozsah písní v učebnici a – f ² I., III., V. a VIII. stupeň (opěrné písně – Kočka leze dírou, Malička su, To je zlaté posvícení, pro 2. stupeň – Dívča, dívča; pro 4. stupeň – Oči, černé oči; pro 6. stupeň – Ach není, pro 8. stupeň – Ráda, ráda můj zlatej Honzíčku) zpěv lidového dvojhlasu	hra na ozvěnu (melodická i rytmická) hra: otázka-odpověď ostinátní doprovod na rytmické nástroje	hra „Na řetěz“ taktování 4/4 taktu jednoduché pohybové doprovody k vybraným písním	nota šestnáctinová pomocná linka oktáva (malá, jednočárkovaná, dvoučárkovaná) akord (C dur, G dur) tonika, dominanta staccato, legato metrum synkopa	Nástroje – viola, harfa, varhany, cimbál, činely smyčcový kvartet značení tempa – largo, adagio, andante, allegro, vivace, presto malá písňová forma (a-b, a-b-a), menuet, mateník skladatelé – J. S. Bach, W. A. Mozart, J. J. Ryba, B. Smetana, A. Dvořák
Hudební výchova pro 5. ročník základní školy Jindřiška Jaglová Nová škola, s.r.o., 2011	rozsah písní v učebnici h – f ² zpěv dvojhlasu	hra – ozvěna (hra na tělo) hra – otázka odpověď (tleskání) hra na nástroje z orffovského instrumentáře tvorba závětí	taktování 4/4 taktu pohyb na hudbu (2/4, 3/4 takt) hra „Na počasí“ hra „Na tý louce zelený“ polka, přísuný ve 3/4 rytmu (valčík)	psaní not h – e ² koruna, ligatura nota šestnáctinová předtaktí synkopa	chrámová hudba (varhany) symfonický orchestr, lidová kapela, jazzový orchestr hudba homofonní, polyfonní, hymna, variace skladatelé: F. Škroup, F. X. Brixí, V. Novák,

Příloha G – Bludiště – nástroje

 <table border="1" data-bbox="303 481 598 537"> <tr> <td>POZOUN</td> <td>KLAVÍR</td> <td>KYTARA</td> </tr> </table>	POZOUN	KLAVÍR	KYTARA	 <table border="1" data-bbox="654 481 949 537"> <tr> <td>KYTARA</td> <td>KLAVÍR</td> <td>KYTARA</td> </tr> </table>	KYTARA	KLAVÍR	KYTARA	 <table border="1" data-bbox="997 481 1292 537"> <tr> <td>KYTARA</td> <td>KLAVÍR</td> <td>SAXOFON</td> </tr> </table>	KYTARA	KLAVÍR	SAXOFON
POZOUN	KLAVÍR	KYTARA									
KYTARA	KLAVÍR	KYTARA									
KYTARA	KLAVÍR	SAXOFON									
 <table border="1" data-bbox="303 840 598 896"> <tr> <td>KLARINET</td> <td>LOUTNA</td> <td>KYTARA</td> </tr> </table>	KLARINET	LOUTNA	KYTARA	 <table border="1" data-bbox="654 840 949 896"> <tr> <td>ZOBCOVÁ FLÉTNA</td> <td>PŘÍČNÁ FLÉTNA</td> <td>HOBOJ</td> </tr> </table>	ZOBCOVÁ FLÉTNA	PŘÍČNÁ FLÉTNA	HOBOJ	 <table border="1" data-bbox="997 840 1292 896"> <tr> <td>TYMPÁN</td> <td>MALÝ BUBEN</td> <td>PIANO</td> </tr> </table>	TYMPÁN	MALÝ BUBEN	PIANO
KLARINET	LOUTNA	KYTARA									
ZOBCOVÁ FLÉTNA	PŘÍČNÁ FLÉTNA	HOBOJ									
TYMPÁN	MALÝ BUBEN	PIANO									
 <table border="1" data-bbox="303 1209 598 1265"> <tr> <td>HOBOJ</td> <td>KLARINET</td> <td>FAGOT</td> </tr> </table>	HOBOJ	KLARINET	FAGOT	 <table border="1" data-bbox="654 1209 949 1265"> <tr> <td>HOBOJ</td> <td>FAGOT</td> <td>KYTARA</td> </tr> </table>	HOBOJ	FAGOT	KYTARA	 <table border="1" data-bbox="997 1209 1292 1265"> <tr> <td>KYTARA</td> <td>LOUTNA</td> <td>BANJO</td> </tr> </table>	KYTARA	LOUTNA	BANJO
HOBOJ	KLARINET	FAGOT									
HOBOJ	FAGOT	KYTARA									
KYTARA	LOUTNA	BANJO									
 <table border="1" data-bbox="303 1568 598 1624"> <tr> <td>BANJO</td> <td>HARFA</td> <td>XYLOFON</td> </tr> </table>	BANJO	HARFA	XYLOFON	 <table border="1" data-bbox="654 1568 949 1624"> <tr> <td>HOUSLE</td> <td>TYMPÁNY</td> <td>VIOLON- CELLO</td> </tr> </table>	HOUSLE	TYMPÁNY	VIOLON- CELLO	 <table border="1" data-bbox="997 1568 1292 1624"> <tr> <td>VIOLON- CELLO</td> <td>KYTARA</td> <td>HARFA</td> </tr> </table>	VIOLON- CELLO	KYTARA	HARFA
BANJO	HARFA	XYLOFON									
HOUSLE	TYMPÁNY	VIOLON- CELLO									
VIOLON- CELLO	KYTARA	HARFA									

Příloha H – Bludiště – takty

 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT
 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT
 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT
 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT 	 TŘÍČTVRTOVÝ TAKT DVOUČTVRTOVÝ TAKT ČTYŘČTVRTOVÝ TAKT

Příloha I – Šestiúhelníky

Příloha J – Seznam trojic ve hře šestiúhelníky

trubka		dechový žesťový nástroj
lesní roh		dechový žesťový nástroj
pozoun		dechový žesťový nástroj
zobcová flétna		dechový dřevěný nástroj
klarinet		dechový dřevěný nástroj
dudy		dechový vícehlasý nástroj
akordeon		dechový vícehlasý nástroj
housle		strunný smyčcový nástroj
violoncello		strunný smyčcový nástroj
kytara		strunný drnkací nástroj
loutna		strunný drnkací nástroj
harfa		strunný drnkací nástroj
klavír		strunný úderný nástroj
piano		strunný úderný nástroj
tympány		bicí blanzvučný nástroj
malý buben		bicí blanzvučný nástroj
xylofon		bicí samozvučný nástroj
činely		bicí samozvučný nástroj

Příloha K – Fotografie z využití pomůcek

2. ročník – Rytmická kostka

2. ročník – Grafická partitura

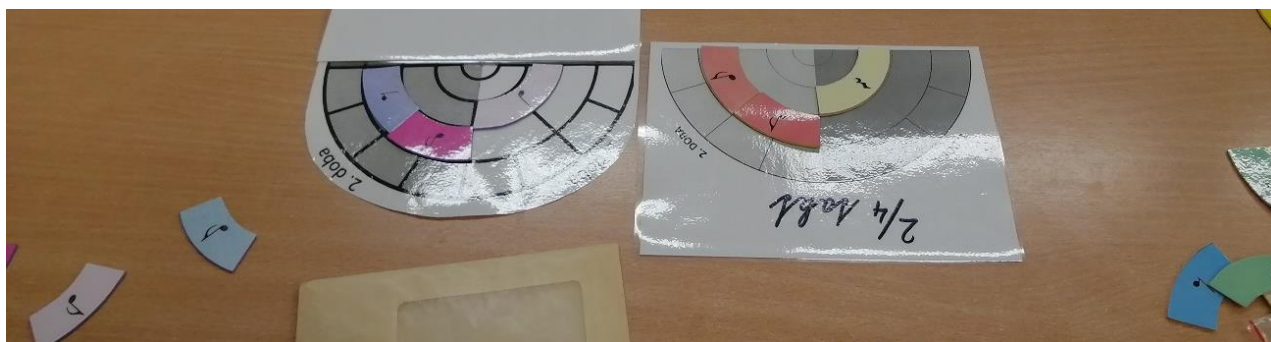
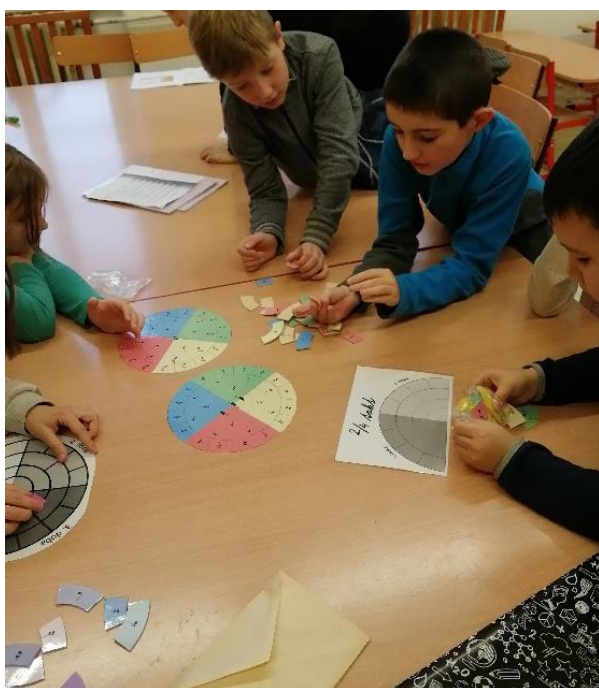

3. ročník – Trojpuzzle

3. ročník – Notový a pomlkový kruh

4. ročník – Rytmické kostky

